گوڵسوو
مجلەیەگ هەفتانە گشتیە لەلاین
دەزگای رووشنهویری (شەفەق) بلاوئەکریەگ
شماره (٥٣) کانوون یەکم (٢٧٠٨–٢٧٠٩) کوردی (٢٠٠٩) میلادی
گلەوخواردن بەعسیەیل لە ناونی گوشار سیاسی و نیاز ئیداری
جەهانگیری (عەولەمە)، ئایا جەهان وەرەو تا کە کلتووری رووژئاوایی بەیگ؟
کیشەی کورد پەرلەمان تورکیا هاوردە لەرزە

www.shafaaq.com
RADIO SHAFAQ
BAGHDAD 102 FM

گولسوو

GULL SOO MAGAZINE

شماره (٥٣) كانوون یەكم (٢٧٠٨-٢٧٠٩) كوردی (٢٠٠٩) میلادی

مجلەیەگ هەفتانە گشتیـیە لەلاین دەزگای رووشنهویری ورەسانن كورد فەیلی(شەفەق) بلاوئەكریەگ

4

وەی تازەیلە شنەفتیم ك سەردالْ(رەئیس) وەزیران عیراق مالكی لە دیدەنیَ ك وەل.....

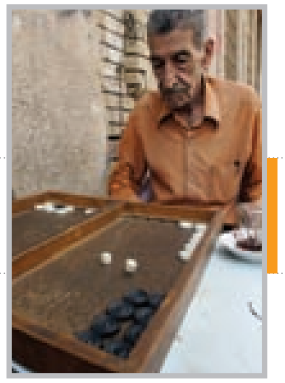

20

ئەگەر كەسی لە روی دلْسووزیەو وەر بكەیدە ناو بازارەو خاس بەروارد بگرێد.....

49

جەهان ئمروو جەهانیگە ك ئەرا گشت چشتیگ شیەوكردن زانستی كریەیگ....

بی متمانەیی ناونی كورد و دەسلاّتدارەیل چوین چارەسەر كریەی؟ ٥

وە چەدان باوەڕ بكەیمن: وە ئەسر چەودان تا وە گوزەر دەسدان؟ ١١

كورد و گەمەی هەلْوژاردن ١٧

ئەو وەختەگ كەوش جی قەلْەم بگرێد ٢٨

پێشمەرگەی قارەمان رووژت پیرووز ٣٢

چاودێری بازارەیل و گەشەپەیا كردن ئابووری ٣٩

سەر نویسەر

عەلی حسێن فەیلی

بەرێوەبەر نویسان

ماجد سویرەمیری

دەستەی‌نویسەریل

جەمال ئەركوازی

ئاراس جواد

سارا عەلی

نسرین میرزا

ئارام حەسەن

ئامادەكردن هونەری

لەیس عیسا ئیبراهیم

Tel:
07901373702
7403411
8836604

gullsoo@shafaaq.com

نرخ ١٠٠٠ دینار

خاوەن ئمتیاز دەزگای رۆشنبیری و راگەیاندنی كوردی فەیلی(شەفەق)

مؤسسة شفق للثقافة والاعلام للكورد الفيليين

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق ١٢٨٩ في ٢٠٠٦

سەرباس شمارە

THE BEGINNING

فره وەختە ك ئویشیمن دەنگ بلْنێگ ها گووشمان چنە ك لە یەكتر نارەسیمنەو بی ئەوە ك بویشیمن یە دەنگ چ چشتێگە و كی ئی دەنگە بەرزەو كردگە ! ئایا زانن كام وەرز سالْ لای مللەتەیل خوەشترە ؟! ئایا زانن كام دەنگ دوستیە و كام نووڕستن كارەسات ها لە شوونی؟

ئمروو گشتمان تویەنیمن ك لە بان یەك سفرە بنیشیمن و گشت لە یەك برەسیمنەو هەرچەن فرە سەختە گشت رووژێگ هویر و فكرەیلمان تازەو بكەیمن وەلی سالْ تازە یە خوازێ ك قسیەێگ داشتویمن ك ئەویش یەسە :

عیراق پا ناسە ناو قوناغ یا مەرحەلەی تازەێگ لە سیاسەت و ئەلْوژانن پەرلەمان و هەر كەس و لایەنێگ وە گویرەی كار و بەرنامە و شمارە و سەنگینی خوەی تویەنێ دەسكەفت یا بەش داشتوود.

رەنگ گرفت یا كیشەیل دویانەهاتگ ئیمە و گشت كەسەیل تر لەی وەزع تازە خەیدەمانە هویر ك ئارەزووەیل چەنی بەرز و بلْن بوون لە وەراوەر هەولْ و هممەت شەكەتی نەناس مەردمەیل ئومیدوار دویاجار سەر چەمنی و ئیمە لەی باوەتە فرە ئەزموون یا تەجروبە جەمەو كردیمنە ك تویەنێگ رێ نشانمان بیاد بی ئەوە ك لە ئامانج یا هەدەفەیلمان دویرەو بكەفیمن

ئی رووژەیلە باس چارەنویس یا ئایندەی هەرێم كوردستان وەل عیراق تازە و باس كوردەیل دەیشت هەرێم كوردستان لە ناو مەیدان سیاسی شوون خوەی واز كردگە و گشت خوازن بزانن ئی جار كام سناریۆ سەركەفێگ! یە رەسمێگە ك وەختێلێگ سالْ تازەو بوود مەردم جنگ یا پرتالەیلیانیش تازەو كەن، ناو مالْ خوەیان پاكەو كەن و وە شیوەێگ ئارازنێ ك میوان پەسەنی بكا وەلی ئایا وەخت ئەوە نەهاتگە ك هویرەیلمانیش تازەو بكەیمن و باوەڕەیل سەوزێگ باریمنە بان سفرە ك بیجگە لە میوان كورد، عەرەب و گشت عیراقیەیل تر رازی بكا!؟ یە ئمكان دیرید وە مەرج و شەرتێگ ك بزانیمن ئەرای كی ئویشیمن و چە بایەد بویشیمن ك وەل واقع یا وەزع راسكانی ئی ولاّت خێر وەرێ نەهاتگە سازگار بوود!

سەر نویسەر

(خویە) مالکی ئیمە له لیت هالیم، ت له ئیمە هالی نێید

شۆرش شاواز

وەی تازەیله شنەفتیم ك سەردالْ(رەئیس) وەزیران عیراق مالکی له دێدەنیّ ك وەل وەفد کوردسانی و سەردالْ پەرلەمان کوردسان له ٨/ ٢٠٠٩/١٢ ئەنجام گرت، جناب مالکی تەئکیدی له سەر یە کرد ك بایەد دیالۆگمان وەردەوام بووت تا له یەکترەك خاس هالی بویمن!. ئینگه تیەیمەو سەر یەگ له ئەو دەمە ك جناب مالکی بویە سەردالْ وەزیران عیراق تا ئینگه فره موناقەشه ناوەین حکوومەت فیدرالْ عیراق و حکوومەت هەرێم کوردسان له سەر مادەی ١٤٠ کریاس ك وەداخەو تا ئیسه حکوومەتگەی مالکی له جی وە جی کردن ئەی مادە کاری ك وەرچەو بگرێد نەکردگە و هیمان ئەی مادە له روی کاغەز مەنیە و دیاریش نیە کەی جی وە جی کریەی!؟. له ئەی ماوەی ك مالکی حکوومەت وە دەس بویە، بودجەی حکوومەت هەرێم کوردسان وە تەمامی نەیریاس و له بودجەی سالْەیل ٢٠٠٧_٢٠٠٨_ ٢٠٠٩ هیمان و تەمامی نەرشیاسە هساو حکوومەت هەرێم و له لای حکوومەت عیراق تا ئینگە نووش گیان کریاس و دیار نیە کەی بەنەی وە هەرێم کوردسان؟. له سەر شناسنامەدان وە کوردەیل فەیلییش، جەناب مالکی قەولەیلێ دایە ك هیمان قسیەی وا بەیدەی و ئەگەر بچیت شناسنامە بتواید بایەد هەفت خان دێو بنەیدە پێشت سەر، ئەویش تا بەنەی یا نەنەی پیت!. ئینگە له ئەی وەختە ك ئەلْوژانن نزیکەو بویە جەناب مالکی توایە له یەك خاس هالی بویمن. جەناب مالکی ئیمە خاس له ت هالی بویمنە ك ت نیەتواید نە مادەی ١٤٠ جی وەجی بووت و نەتواید کورد سەرپا بگرێد. ئەوەگ دیارە یەسە ك ت هیمان نان و خوای کورد له هویر بردیدە و وەجیّ ئەو هەمگە میوان نەوازیە ك کورد له تن و هاوحزبیەگانت کردن، ئینگەیش ك رووژگار ئەرادان هاورد و بوینە دەسلاْت وە دەس له جیّ ئەو هەمیّ خزمەتە ك کورد وە پێیدان کرد و له پەنای خوەیان جا و مەکان دانە پیدان و ئەگەر نانیّ داشتن کردنەی دوکۆتەو وەلدانا، وەل یەیا ك رەسینە دەسلاْت چمانیّ ئاوی بوی وە مل ئاگرا کریا و تەمام ئەو هەمگە خاسیە له هویر چیّ. (خویە)، یە خاس زانید ك ئەی کوردسانە وە خوین سەدان هەزار شەهید هە له ئەنفال تا ژینۆساید وە دەس هاتیە. (خویە)، خاس خەوەر دێرید ك له هەر جێیگ گوور دەسەجەمی پەیدا بوی وە تەمامی کورد بوین. هە له کووت تا عەمارە و عەلی شەرقی تا جەسان و بەدرە و نەجەف و کەربەلا و... قەورسان کورد بوی ك دەسەجەمی زنە وەچالْیان کردوین. ئەگەر کەمی وژدان بوود و خاس له سەریانە هویرەو بکریەید، ئمجا وە رەوا زانسن هەق کورد فرە زامەت نیە. ئەلْبەت ئەرا ئەی جوورە هویرەو کردنیّ، بایەس له تووك شۆڤێنی و فاشیستی عەرەبی درات، ئمجا (خویە) ت تویەنید؟. (خویە)، هیمان له هویرمان نەچیە ك حکوومەت هەرێم وە یە توومەتبار کردید ك کورد له بەشەیل ترەك کوردسان(ئێران و ترکیا و سوریا) هاوردیە و ناینەسانە ناو کەرکووك!. یە له هالێگە ك هیمان فرە کورد هەن ك له سەردەم بەعس خەت قرمز کیشایاس بان جنسیەیان و هیمان نەوینەسە خاوەن جنسیە. (خویە)، هیمان فرە مالْ کورد ك له سەردەم بەعس، مالْ کوردوینە و دریانەسە برایل عەرەبت و هیمان کورد نەیانەسانەو و خاوەن مالْ خوەیان نەوینە. (خویە)، هیمان ژینۆساید کورد لەهەلْەبجە تا ئەنفالْ له وە رەوش رەسمی ناوی نەچێیەسە سەری تا ئیمەی کورد، تا چوین یەهوودیەیل ك "هۆلۆکۆست" دێرن، ئیمەیش ژینۆسایدی داشتویم. تا قەرار و پەیمانی له سەری بووت تا دونیا گێشتی یە بزانن له سەر هەق و شناسنامەمان لەیوا وە پێمان کردن. (خویە)، وەختی یانە ت تەمامی دیدە و دەم له موسەلمانی دەید، ئایا ئیمە هەر چوی ئەرمەنیەیل له سەردەم عوسمانی ك وە دەس تورکەیل، قەل و قامیان کردن و کۆنگریس ئەمریکا ئەی قەل و قامە وە رەسمی ناسیە و داوای هەقیان له دەولەت تورکیا کرد، کەمترێم و ت ئەی هەمگە کارەساتەگ وە چەو خوەد دیدە ك وە سەر کورد هاتیە و فرە کوێنە نیە له وەرانوەر چە کردیدە؟. (خویە)، ت ك رەسیدەسە حکوومەت هویچ کام له یانەگ وەتم ئەرامان نەکردید وْ بودجەگەمانیش وە تەمامی نەیاید ك هەق خوەمانوی!. (خویە)، ئەی هەمگە ئێران و تورکیا هەرێم کوردسان دانە وەر تووپ و هاوەن، جارێگ نەشنەفتیم پای بەیدە گەز و(هەلْویست) وەتەنێگ یا گوتارێگ له سەریان بویشی یا شەرمەزاریان بکەید؟. بەلْی (خویە)، ئیمە خاس له ت هالی بویمنە، وەلی ئینگەیش چوین ئیمەی کورد مەردمان دلْپاکێگیم هەم ئویشیم عەیب نەیرید. وەختی لەیوا ئویشید، ك له یەك خاس هالی بویمن هەم وەلدا نیشیم و سالْ لەنوو و مانگ له نوو وەلداکەیم، بزانیم هەم هالی بویت یا...!؟.

بی متمانەیی ناونی کورد و دەسلاْتدارەیل چوین چارەسەر کریەی؟

ئاسۆ عەلی

ئی عیراق تازە ك له بان بنەمای تەوافق سیاسی نریاسەیەکەوە، هویچ جیاوازییگ سیاسی نەیری وەل رویداگەیل زویتر خوەیا له لایەن مامڵە کردن ئاقلاْنە و حەکیمانە وەرانوەر کیشەیل نەتەوەیی و تاریخی تر وە تایبەت وەرانوەر کیشەی نەتەوەیی کورد لەو چوارچیوە بیجگە له پەیرەوەکردن سیاسەت گرتنە دەس دەسلاْت وە هەلْوژاردن و مەشقکردنیگ هاوشیوەی سیاسەتەیل وەرین له ریگەی ئی دەسلاتەوە.

بی متمانەیی ناونی کورد و عەرەب عیراقی ك مەبەس له لیان وەرپرسەیل و دەسلاْتدارەیلە، خاوەن تاریخیگە و کەسیش نیەتویەنیگ حاشا لەلی بکەیگ، ئمجا هەرچەنی کورد له سەرەتای گشت پرووسەیگ سیاسی لەی ولاْتە کار پر وە دلْ کردگە ئەرا دروسکردن متمانە، وەلی هەمیشە لایەن وەرانوەر نەتویەنستگە ئەو متمانەلای کورد دروس بکەیگ.

ئیسەیش تەنیا متمانەیگ ها له ناو دەستوورەگەی ك هیمان له پەکخستن رزگاری نەویە و ئەگەر یا ئحتمال فرەیگیش هەس ئی دەستوورە نەوگە بنەمایگ سیاسی ئەرا وەریەوبردن ولاْت و یەکخستن چشتەیل ئیداری وە تایبەت سستم فیدرالی، لەوەر ئەوە کورد تەنیا جەنگی له بان ئی دەستوورەسە، وەلی لایەن وەرانوەریش جەنگی ئەرا ئەوەسە ئی دەستووره نەوگە بنەمای سەرەکی وەریەوبردن ولاْت، چوینکە لەیوا خەیالْ کەن کورد له هەق خوەی زیاتر بەیگ، یەیش له وەختیگ وە گوورەی له یەکەوداین وەرپرسەیل کورد، کورد وە بی خواست و ئارەزوو خوەی وەی عیراقەوە لکیاگەو شایەت هەل ومەرج ناودەولەتی و ناوچەیی و ناوخوەیی پەیا بووگ ئەرا داوریان له عیراق ك بەرژەوەندی ناوچەگە لەتی بووگ جویر ئەوە ك (سەروەخوەیی دەرمان گشت نەخوەشیەیلە)، یەیش ئەنجام ئەو ریفراندۆمەسە ك له هەلْوژاردن سالْ ٢٠٠٥ گشتی عیراق زیاتر له ٩٥٪ هاوولاْتیەیل کورد سەروەخوەیی وە هەقیگ رەوای خوەیان دانانە، وەلی هیمان ئی مەسەلە ناتیەسەبەر و نەرەسیەسە ئەو رادە تا ئامادەکاری ئەرای بکریەیگ، له هەمان وەختیش ئەمریکیەیل وەك بالادەس ناوچەگە ئی قەناعەتە ئەرایان دروس نەویە بیجگە نەخشەگەی (جۆزیف بایدن) جیگر سەرکۆمار ئەمریکا ك ئەویش یەکیگە له ئەگەرەیل سیاسەت ئەمریکا. فرە جار باس لەوە کریەیگ ، ك هیمان وەخت ئەوە نیە کورد سەروەخوەیی له پارچەیگ ئاشکرا بکەیگ، یەیش یا قەناعەتیگ سیاسیە یا قەناعەتیگ باوەتیانەی ناوچەیی و ناودەولەتی و ناوخوەیی، هەر یەکیگ لەی حالْەتەیلیشە بووگ ئەوە روییگ تر دیریگ و هەمیشە پالْ نەیگە ئەو فاکتەرەیلەوە و کورد نیەتویەنیگ وەل قەناعەتیگ وەختیەوە بووگ و خوەی خەریك بکەیگ وە عیراقیگ ناسەقامگیر و فرەخاوەن، هویچ ناچاریش نیە له گەمەیگ عەرەبیانە دەسکەفتەیل خوەی بکەیگە قوربانی، وەلی دی قەدەرەیل سیاسی لەیوا کردنە تا ئیسە بەشدار بووگ لەی عیراقە.

BLAIR PAY THE PRICE IN THE LIBERATION OF IRAQ!!

بلێر باج ئازادی عیراق دەی!!

ئدریس جەبار

تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرەیل وەرین بەریتانیا رەخنەی ئەوە لەلی گیریەیگ ك وەبی دەسپیچگ یا مەهانەی وجوود چەك کیمیاوی لە عیراق ئامادەی بەرپاکردن ئەو جەنگە بوی ك وەل ئەمریکایا لە نیسان ٢٠٠٣ دژ رژیمەگەی سەدام حسێن ئەنجامیدان و بویە مایەی رماننی.

رەخنەگرەیل ئشارەت وە ئەوە کەن ك بلێر پەرلەمان بەریتانیا خەڵەتانگە و بەڵگەیلی ئەرا ئەو جەنگە وە شیوەیگ داناگە ك وەل بارووەزعەگە یا بگونجیەیگ، ئمجا کاروەدەسەیل بەریتانیا وەرجە گشت کەسیگ ئاگادارن لەوە ك وجوود رژیمیگ وەك حزب بەعس لە عیراق وە تایبەت کەسایەتییگ شەڕفرووش وەك سەدام چ مەترسییگ لە بان مللەت عیراق و مڵلەتەیل ناوچەگە داشتگە و ئاگادارن لەوە ك ئەو رژیمە لە دویا سەعاتەیل مەندنی لە دەسڵات خەریك چ وازییگ مەترسیدار بویەوە هاوکاری و ریککەفتن وەل ریکخریاگ قاعیدە.

سەرۆك وەزیرەیل وەرین بەریتانیا وە شیوەیگ ماریفی و مەنتقیانە هویر لەو مەترسیەیلە کردویگ ك خود سەدام حسێن دروسی کردویگ لە بان ناوچەگە و جەهان، هەر لەوەر ئەوەیش وە ئاشکرا باس لەوە ئەکا ك بیجگە چەك جەمکوش تویەنریا چەنەها مەهانەی تر بویاتا ك ئەرا لە ناوبردن رژیم سەدام و کپەوکردن ئەو هەرەشەیلە ك کردوینەی مەترسی.

بلێر واقع ئیسەی عیراق وەخاستر زانیگ و لە لای لەیوا نیەك عیراق و ناوچەگە و جەهان وە لە ناوبردن سەدام و کورەیلی زەرەد لەلیان کەفتویگ، هەر لەوەر ئەوەیش دەربەس لوجنەی تەحقیق نیەلە جەنگ ٢٠٠٣.

سەرۆك وەزیرەیل وەرین لە یەکیگ لە بەرنامەیل کەناڵ (بی بی سی) ئشارەت وە ئەوە کرد ك هاوسووزە وەل ئەو کەسەیلە دژ وەو جەنگە بوین و ئیسەیش دژی وسیەن، وەلی لە باوەت خوەیەوە وت: بایەس بوی لە کووتایی بڕیار ئەنجامداین ئەو جەنگە بیاتام.

بلێر وەکارهاوردن چەك جەمکوش لە لایەن سەدامەوە دژ وە مللەت عیراق وە هەمان فکرەی دروسکردن ئەو مەترسیەیلە دانەیگ ك ئەو دەسڵاتە لە بان ناوچەگە داشتەی و رمانن رژیم سەدام لە عیراق روی وەر یا مەساحەی ئەو جەنگە فراوانتر کرد ك وە جەنگ دژ وە تیرۆریسم ناسریەیگ و تویەنست زوورم ئەو ئامانجەیلە باریگە دی ك هەوڵ ئەرای دریا.

جەنگ عیراق و لەناوبردن سەدام لە ناوچەگە چشت خاسیگ بوی و ئەوانە ك ئیسە تەحقیق کەن وەل سەرۆك وەزیرەیل بەریتانیا دیارە لەو مەترسیەیلە نەرەسینەسەوە و ەس وەو بەدبەختی و کاولکاریەیلە نەکردنە ك رژیم سەدام حسێن هاوردەی بان مللەت عیراق و ناوچەگەیا جویر ئەوە ك بلێر هس وە پیان کردیاگ، هەر لە وەر ئەوەیش بوی ك بڕیار ئەنجامداین و بەرپاکردن جەنگ دریا لە لایەن بەریتانیا و ئەمریکاوە ئەرا لە ناوبردن سەدام و دارودەسەگەی.

سەردەم هەقەو کردن ئەرمەنەیل و لەناوبردن جینۆسایدکەرەیلیان

گول سوو

فرەگرنگ یا موهمەلەیرا ئەوەئەرا مێژوو(تاریخ) بخریەیگەروی، یا بووگ وەك بەڵگەی موهمیگ و جویر جوواویگ پوولاین باریەیگەکار ، چوینکەتا ئیسەفرەیگ لەکەس و لایەنەیل و فرەیگ له نویسەر و تاریخنویسەیل وه پییان لەیواسەك کورد جینۆساید ئەرمەن کردگەو کورد وەو ناوەناسینەو ئەرا هەر مەبەسیگ بویەراسیەیل شاردنەسەوە، وەلی جویر ئەوە ك ئویشن راسی له ناو ئاگریش بووگ نیەسزیەیگ، بیجگەئەوەیش ئەیەسەردەمیگەتویەنیم بویشیم: تویەنریەیگ وه ئاشکراو بی ترس راسیەیل تاریخی وەك خوەی بویشیەیگ و بنویسیەیگ ، لەیرا ئەڵلاجەوی نیەئی چشتەبویشیەیگ ، چوینکەلای تاریخنویس راسگوو و خاوەن وژدان هویچ راسییگ گوم نیەوگ، لەوەر ئەوەئەوانەروحیەت یا گیان تاریخی و نویسانن تاریخ دیرن و بیجگەئەوەیش وه چەو واقعیەوەتەماشای رویداگەیل کەن. بیگومان ئمروو ئیمەنەدەولەتیگ و نەیش قەوارەیگ سیاسی فرەبتەویگ دیریم تا بتویەنیم وه هز یا وه فشارخستن ئەو گومانەیلەله ناو بوەیم، وەلی ئەوە ك مایەی خوەشحالیمانەئمروو چەك دەس ئیمەی کورد تەنیا قەڵەم دەسمانە، لەوەر ئەوەتویەنیم فرەوە ئاشکرا و بی ترس گشت ئەو بوختکردن و گومانەیلەك کریەینەکوردا له بان مێژوو یا تاریخ خوەمان لاوەیمنەی و مێژوویگ پاك و ئاشکرایگ توومار بکەیم و له هەمان وەخت بایەسەجوواو گشت ئەو نویسەر و تاریخنویسەیل پڕ لەگومان و بوختکەرەیلەبەیمنەوە و بویشیم : ئەگەر ئیوەوە بی بەڵگەکورد وەجینۆسایدکەر ئەرمەن زانین، ئەی ئەرا چەئەرمەنەیل هەق ئەو جینۆسایدەلەکورد نەکردنەوە و نەهاتن چەن کەسایەتییگ ناودار کورد بکوشن؟ خوو ئەوان هەق خوەیان لەجینۆسایدکەرەیلیان کردنەوە و هەق مەعنەوی خوەیان کردنەوە و ئەوە ك کردوینەی ئامانج ئەرا ئنتقام له ناوی بردن چ له دەیشت چ لەناو ، خوو ئەوانەتورك بوین و دەوڵەت داشتن، وەلی کورد بی دەوڵەت و دابەشکریاگ فرەنزیکن لەئەرمەن و تویەنستیان وه ئاسانی له کوردەیل بکوشن وەو ناوەك بوختکەرەیل وه پی ئویشن جینۆسایدکردن ، وەلی ئویشیم ئەی ئەراچەکورد و وەرپرسەیل کورد تیرۆر نەکردن؟ ئەراچەهەق خوەیان لەکوردەیل نەکردنەوە؟ ئەیەراسیە و کورد دەس نەیاشتگەلە کوشتن ئەرمەنەیل و جینۆسایدکردنیان. لەیرا توایم باس ئەوەبکەیم ئەرمەنەیل بیجگەکوشیان سەدەها هەزار ئەرمەن و ئاوارە و جیوازکردنیان، وەلی هەوڵ ئەوەدیان هەق خوەیان بکەنەوە و روی جینۆسایدکەرەیلیان سیەبکەن و بخەنەیانەناو زبڵدان سیەی تاریخەوەتا گشت ئنسانیەت هەتاهەتاس قیز لەلیان بکەن و حاشا له لیان بکەن و شەرمەزار بوون لەناو لاپەرەیل تاریخ، جویر ئەوە ك پیشینەیل ئویشن (قەرز کوێنە بووگ، وەڵی نیەفەوتیەیگ) جینۆسایدکەرەیل ئەرمەنیش باج ئەو قەرزەیلەدەن تا ئی چشتەوە تەواوی ئاشکرا بووگ. ئمجا له شوون تەواوبوین جەنگ سەرد سەردەمیگ پەیا بوی تویەنیم ئەو هەقەبەیمنەخوەمان و، وەسەردەم (هەقەوکردن ئەرمەن)ەیل ناوی بنەیم، ئەوەبوی له شوون کووتاییهاتن جەمکوشی و رمیان ئمپراتۆر عوسمانی و هەیواین سەران سێ کوچگەی دکتاتۆریەت و دامەزرانن کۆمار یا جمهووریەت تورکیا، ئەو ئەرمەنەیلەك لەزوورم شوونەیل دونیا تەرف و توینەبوین وه دەس تورکەیل وه تایبەت ئەو ئەرمەنەیلەك له مەرگ مسۆگەر پەرینەوەکەفتنەهەوڵ هەقەوکردن لەو کەس و وەرپرسەیلەك دەس داشتن له کوشتار و جینۆسایدکردن ئەرمەنەیل. هەر لەو راسییشەئەرك هەقەوکردن کەفتەبان خود نیشتمانپەروەرەیل ئەرمەن ك له ساڵەیل (١٩٢٠ – ١٩٣١) وەو پەری فیداکاری و ئازاییەوەسەران حکوومەت خوینمژ و مرافەچی ئتحاد تورکی فاشست تیرۆر کردن، لەوەر ئەوەله ناو ئەوانەیش سەرۆك وەزیرەیل ئازەربایجان بوی ك له ساڵ (١٩٢٠) وەدەس (ئارام یەرگانیان) کوشیا و هەر له هەمان ساڵ (عەباس بیگۆف) له کوشتار ئەرمەنیل پلەدو داشت وەدەس (یەرگان) کوشیا، دویای ئەوەیش کەسیگ تر ك دەس هەقەوکردن رەسیەپی و شەرمەزار ناو تاریخ بوی ئەویش (تەڵعەت پاشا) بوی ك لەجەمکوشی ئەرمەنەیل پلەیەك بوی و گشت ئەو فەرمانەیلەئەو دەریکردیاگ ئەرا وەجەمکوشتن ئەرمەنەیل هیمان هەر مەندنە. له شوون رمیان دەوڵەت عوسمانی (تەڵعەت) چیەبەرلین و لەورا وەنهێنیيا وه دزییەو ژیا و دەس هەقەوکردن رەسیەپی و لەبان دەس کەسایەتییگ ئەرمەنی تیرۆر کریا وه ناو (سوغوفۆن تەهلیریان) ك ئەویش له سەردەم جەمکوشیەگەزەخمدار بویگ ، ئمجا (تەهلیریلن) ئویشیگ (وەختیگ هاتمەهووش خوەم چەن گامیگ لەولامەوەگشت خیزانەگەم له خوین نقوم بوین) و خوەیشی وەزەحمەت فرەیگەوەرزگاری بویگ و دویاخر وەجنگ تورکی و وه ناویگ ترەوەژیا، وەلی له شوون ماوەیگ رەسیەئەلمانیا و لەورا گەردیاگەشوون جینۆسایدکەرەیل ئەرمەنا وه تایبەت لەشوون (تەڵعەت) ك لەورا بوی، ئمجا له شوون وەدیکردن ماڵەگەی و له رووژ ٢١ ئادار ١٩٢١ رەسیەتەڵعەت و ئویشیگ : وه ناو خوەی چریمەی و وەختیگ جوواوم دارەوەوتمەپی (قەورهەڵکەن پیس دویا سەعاتد هاتگە)، هەر لەورا کوشتەی هەق خوەی لەلی کردەوەو دویاخر خوەی دادەس دادگا و له وەخت دادگاییکردن دویاخر پرسیار لەتەهلیریان کریا کی تەڵعەت کوشت؟ ئایا ئەوانە ك ئەرمەنەیل کوشتن و تەقەلەلیان کردن کورد بوین؟ ئەویش وتویگ : نەخەیر ، دویای ئەوەیش لەلی پرسن جنگەیلیان کوردی بوی ؟ یەیش ئویشیگ: نەخەیر . لەراسی یەیش ئەوەدەرخەیگ ك دادگا تواسگەوە هەر شیوەیگ بووگ مەسەلەگە و جەمکوشیەگەله بان کورد ئسپات بکەیگ، وەلی جواودانەوەی تەهلیریان وەنەخەیر بەڵگەی خاسیگەئەرا بیتاوانی کورد لەو مەسەلەو دویربوین کورد لەو جەمکوشیە. بیجگەئەوانەیش یەکیگ تر لەجەلادەیل جەمکوش ئەرمەن ك دەس هەقەوکردن رەسیەپی (سەعید حلمی پاشا) بوی، ئەیەیەکیگ بوی له هاوکارەیل نزیك تەڵعەت پاشا ك هەیواویگ ئەرا ئیتالیا و له رۆما ژیاگ، یەیش وەدەس جایەڵ جوانیگ ئەرمەنی کوشیا وه ناو (ئەرشاویز شیرگیان) ك له تورکیاوەچی ئەرا ئیتالیا و گەردیاگەشوونی و له رووژ ٦ کانوون یەکم ساڵ ١٩٢١ شوونی کردەدی و کوشتەی. بیجگەئەوەیش شوورکەرەیل ئەرمەن حوکم کوشتن ئەرا دکتۆر (بەهائەدین پاشا) دەرکردن ك دەور گەورایگ داشت له کوشتار ئەرمەنەیل ، ئەوەبوی لەساڵ ١٩٢٢ وه هەمان شیوەی ئەوان کوشیا. دویاخریش کەسیگ تر ك هەق خوەیان لەلی کردنەوەو کوشتنەی ئەویش (ئەنوەر پاشا)ی وەزیر جەنگ بوی ك یەکیگ بوی لەو رەگەزپەرسەیل تورکیا ك وەل قەیریگ سەربازا سەردان تورکستان کرد تا ئەو ناوچەیشەبکەیگەبەشیگ لەقەڵەمرەوی عوسمانی و (تورکیای گەورا) وەلی خوەشبەختانەوەرجەئەوە ك نەخشەخەیاڵیەگەی جی وەجی بکەیگ دەس تۆڵە(ئنتقام) یەقەی گرت و دو ئەرمەن قارەمان و چەونەترس وەناو (پەترۆس تربۆغوسیان و ئەرتاش گورگیان)کوشتنەی و رەوانەی کردن وەرەو دووزەخ هەتاهەتایی. یەکیگ تر لەو کەسەیلەك دەس هەقەوکردن یا ئنتقام رەسیەپی، ئەویش (بەهبودخان جوانشیر) وەزیر ناوخوەیی ئازەربایجان بوی ك لەجەمکوشی ئەرمەن دەس بالایگ داشت و له١٩ی تەمووز ١٩٣١ لەئەستەمبول وەدەس (میساك تورلاکیان) کوشیا ، کار ئەرمەنکوشی تەڵعەت و ئەنوەر و جەماڵ پاشا لەیوا لەکەسایەتییگ وەك (لۆردبرایس) کرد ك وه(پیاگکوش بیشەرم) ناویان بووەیگ، لەوەر ئەوەهەق خوەی بوی ئەیانەبکوشیەن و هەق ئەو ئەرمەنەیلەله لیان بکریەیگەوە.لەراسی کوشیان ئەو ناپاك و خوینرش و رەگەزپەرسەیلەوەدەس ئەرمەنەیل ەەرچەنی هەقەوکردنیگ تەواو ئەرمەنەیل نیەئەرا ساریژکردن زەخمەیلیان، وەلی ئەوەك گرنگ یاموهمەئەوان وه دەس خوەیان هەق خوەیان له ناحەز و خویمنخوەرەیلیان کردنەوە و کردنەیانەشەرمەزار ناو تاریخ و کوومەڵگای ئنسانی و رەوانەیان کردن وەرەو ناو زبڵدان تاریخ ، یەیش هەر هویچ نەوگ تا رادەی خاسیگ خەمەیل بان شان ئەرمەن سووکەو کرد، وەل ئەوەیشا یەیش چارەنویس گشت کەسیگ دکتاتۆر زاڵم ناو تاریخ ئنسانیەتە. له راسی یەیش جوواو گشت ئەو پرسیارەیلەسەك ئویشن: کی وەرپرسیارەلەکوشتار ئەرمەن ؟ یا ئویشن کوردەیل وەرپرسیارن له کوشتن ئەرمەنەیل، وەلی ئەراچەئەرمەنەیل و پارت (داشناك) ئەرمەنی هەق خوەیان لەکوردەیل نەسەندن و چەن ناوداریگ کورد نەکوشتن وەك ئەنوەر و تەڵعەت و جەماڵ پاشا ؟؟ وەلی له راسی تیر ژەهراوی ئی جوورەپرسیارەیل ئەوانەهویچ وەختیگ نیەتویەنیگ پەیوەندی دووسانەی کورد و ئەرمەن و خوەر رووشنایی ناونیان کووتایی وەپی باریگ و لەگشت ئەیانەیش موهمتر له شوون جەنگ یەکم قوناغیگ تازەتر له پەیوەندی کورد و ئەرمەن دەس وه پیکرد ، یەیش خاڵیگ فرەگرنگ یاموهم و پڕ ئەهمیەتە، چوینکەئەگەر کورد دەس بیاشتاگ لەکوشتار ئەرمەن ئەوەئەرمەنەیل هویچ وەختیگ ئامادەنەوین دووسایەتی وەل کوردا بکەن و دەس برایەتی بخەنەناو دەس کورد و دریژەبیەنەکاروان پەیوەندیەیلیان .

گلەوخواردن بەعسیەیل لە ناونی گوشار سیاسی و نیاز ئیداری

د. ئاکۆ شوانی

بەعسیەیل نزیکەی ٣٥ساڵ لە عیراق حوکم کردن و لەو ماوە دەیان و سەدان کارەسات هاوردنە سەر ئی وڵاتە ک تا ئیسەیش لە شوین شەش ساڵ زیاتر لە کووتاییهاتن دەسڵاتیان هیمانی عیراق باج یا زەرییەی سیاسەتە چەفت و شەرخوازانەگەیان دەیگەو؛ چ جوورلایەن ماددی ک هیمانی ملیۆنان دۆلار قەرد لەلای عیراق مەنگە وساڵانە بایەد بیەیگەیانەو لە هەمان وەختیش جاریگ شوینەوار سیاسەتەیل نگریس ئەو رژیمە نەسریاگەسەو لەی شەش ساڵ گوزەیشتە ژمارەیگ لە بەعسیەیل تاوانبار وە دەس مەردم ستەم دیدە و کور کوژیاگ ناوچەیل عەرەب نشین کوژیانە و هەزاران تریان ئاوارەی وڵاتەیل ئەوروپی و عەرەبی بوینە.

تا ئیسەیش دەس و دوی بەعسیەیل لەی وڵاتە جموجویل کەیگ ؛ سەدان نەفەریان وە دزیەو چینەسە ناو دەزگاگان حکوومەتی؛ لە دەیان کەناڵ جوور پەرلەمان و حکوومەت لەوەراوەرهەرگامیگ وسن ک عیراق وەرەو دیموکراسی بوەیگ و سیاسەت شۆڤینیانەی ئەو حزبە لە ناو دڵ بەش فەرەیگ لە مەردم گەرا داناس و لە ناو هەر حزب و بەرە یا جەبهەیگ بوون نیەتویەنن دەسبەردار عەقل بەعسیانەیان بوون. ئەلاجەوی ها لەورا ماوەی فەرەیگە گوشاریگ فەرە کریەیگە بان ئەودەنگەیلە ک نارازین بەعس بایگەو ئەرا ناو ژیان سیاسی؛ چوینکە دڵنیان لەوەگ ستەمە عەقڵیەت و هویرکردنیان ئاڵشت بووگ. ئیمەی کورد لە گشت زیاتر دەرك وەو راسیە و درووسیە کەیم ک بایەد وە شیوەی وەردەوام پشت وە راسیە مێژوویەگان بووەسریەیگ ئەرا سابت کردن قسەگانمان. لە شوین ئەوەگ لە ٨ شوبات ١٩٦٣ عەبدولسەلام عارف وە هاوکاری بەعسیەگان کووتایی هاوردە دەسڵات عەبدولکەریم قاسم و وەیەکەوە ماوەیگ دەسلات عیراق وەریەوبردن و فەرە وەپی نەچی عەبدولسەڵام هەس یا ئحساس وە خەتەر بەعسیەیل کرد. لە لایگرەو لە ١١ تشرین دویم ١٩٦٣ سەرکردایەتی حزب بەعس لە عیراق دانیشتنیگ نائاسایی بەرپاکرد ولەو دانیشتنە ئەحمەد حەسەن بەکر جوور سکرتێر گشتی حزب دەسنیشان کریا و عەلی ساڵح سەعدی و هاوریەگانی لە حزبەگە دەرکریان و ئاوارەی مەدرید پایتەخت ئسپانیا بوین. سەعدی لە مەدریدەوە بەکر و بەعسیەیل و عارف وە پیاو ئەمریکا لە قەڵەمدا ک گوایە وە چەمەندەفەر ئەمریکا هاتنەسە بان دەسڵات عیراق؛ لە ١٤ هەمان مانگ میشێل عەفلەق لە شوین دانیشتنیگ وە پەلە سەرکردایەتی (قوتری) عیراق هەڵوەشانەو خوەی سەرکردایەتی قەومی حزب بەعس گردە دەس.

ئی جموجویل بەعسیەیلە ترس و گومانەگان عەبدولسەلام عارف زیاترکرد؛ هەر وەی خاترە لە ١٧ ی ئەو مانگە حکوومەتیگ وەختی لە عیراق پیکهاتویگ ک پۆست یا مەنسەب سەرۆك ئەنجوومەن وەزیرەیل و وەزیر داخلیەگەی دریاویگە بەکر وەلی عارف لە ١٨ مانگ یەعنی تەنیا رووژیگ لە شوین پیکهاتن ئەو حکوومەتە کەفتە ویزەی بەعسیەیل و پاکتاو کردنیان وە تایبەت باڵەگەی عەلی ساڵح سەعدی؛ عارف خوەی جوور سەرۆك کۆمار دەسڵات راسەوخو گردە دەس و بەکریش جوور کابرایگ بی دەسڵات کردە جیگرخوەی لە شوین ئەوەگ گشت هاوریەیلی تەرف وتویناکرد؛ بەکر خاس زانست ک هویچ دەسڵاتیگ نەیری و هەر وەی خاترە لە شوین ماوەیگ دەس لە کار کیشا و ئەوەقەرە وە پی نەچی خستنەی زندان . دی لە ١٩٦٣/١١/١٨ تا ١٧ تەمموز ساڵ ١٩٦٨ دەسڵاتیان لە عیراق نەمەن؛ راسیەگەی ئەوەسە ئیمە جوور کورد لە وەخت دویرەو خستن بەعسیەیل تا وەخت هاتنەوەیان ئەرا دەسڵات و دویاتریش دەیان جار ئەزموون یا تەجروبە وەل بەعس داشتیمە ک هەرچەن دونیایگ لە شەر و دوژمنکاری وەلیان داشتیمە وەلی ناچار بویمنە هەر وەلیان دانیشیم؛ وەلی گشت جاریگ پەشیمانی لە شوینی بویە؛ دڵنیایم ئەگەر ئیجارەیش بیلیم بانەو ئەرا ناو ژیان سیاسی لە عیراق هەر هەمان ئەو بەعسیەیلەنە ک لە ١٩٦٨ دەسڵات لە عیراق گردەدەس.

هەرچەن ئەمریکا فەرە ها تەما وە گەرەنتی یا زەمانەت بەشداریان بکەیگ لە پرووسەی سیاسی و قەناعەت وە کورد ولایەنەیل ئسلامی شیعە بکەیگ ک چەوپووشی لەو مێژوو قیزەوەن بەعسیەیلە بکەن ولاپەرەیگ تازە وازبکەن وەلی مێژوو یاتاریخ ئی وڵاتە ئەو راسیە سابت کردگە ک هویچ ئەگەریگ ئەرا گویریان بەعس لە ئارا نیە.

وە چەدان باوەر بکەیمن: وە ئەسر چەودان تا وە گوزر دەسدان؟

ماجد محەمەد

وەرج لە چەن رووژیگ کەناڵەیل رەسانن ناوخوەیی کوردستان و چەن کەناڵیگ غەیرە کورد (وەلی وە شەرمەوە)، باس لەوە کردن ک لە ناوچەی تۆبزاوا؛ ک یەکیگە لە ناوچەیل کوردستانی سەروە پارێزگای کەرکووك، سێ قەورسان دەسەجەمی نوویگ دوینریاسەوە ؛ تەرم یا پاشمەنگ سڵ و سقان ١٨٥ کەس ک وەپی ئویشن روفات لەتی بوی و زینگەچاڵ کریانە وهین هاووڵاتیەیل بیتاوانە لە مەردم پارێزگاگە ک وە گوورەی ئەو پاشمەنگ جنگەیلیانە دیارە ک کوردن، و لە ماوەی ناونی ساڵەیل ١٩٨٨ تا ساڵ ١٩٩١ وە دەسەجەمی زینگەچاڵ کریانە، و پیکهاتنە لە پیاو و ژن و مناڵ و گەورا و بویچگ. بەڵی دویای شەش ساڵ لە رمیان رژیم فاشیستی وەرین، هیمان زەخمەیل مللەت کورد دوبارەو سەد بارە کولیەنەوەو رووژ وە رووژ قەوارەی ئەو تاوانەیلە ئەرا گشت لایگ ئاشکراوە بووگ، ئیمە لەیرا نیەتوایم باس تراژیدیای مللەت کورد وە گشتی و مەردم ناوچەی کەرکووك وە تایبەتی دوبارەوە بکەیم چوینکە ئەیە راسییگە حاشا هەڵنەگر ک هویچ دەلیلیگ نیەتوایگ، وەلی ئیمە لەیرا توایم روی قسەگانمان ئاراستەی ئەو لایەنەیل سیاسیە بکەیم ک، دویای ئی هەمگە راسیەیلە لە بان ئەو تاوانەیل جینۆساید و قرانکردن رەگەز کوردە ک لەی ناوچە ئەنجام دریان، هیمان شەرم نیەگریدەیان و دگان وەو راسیە نیەنەن ک سەدان هەزار کورد بیتاوان کریانە خوراك هەڵمەتەیل درندانەی بەعسیەیل فاشیست ئەرا خاتر تەعریب و تەبعیس کردن ئی ناوچەی کوردستانیە و هیمان باس لە عرووبەت ئی ناوچە کەن و توان مل راسیەگان بچەمنن و ناهەق خوەیان بخەنە نوای هەق رەوای مللەت ستەمدیدەی کورد ک لەوەر خاتر ئی بەش ئەزیزە لە کوردستان سەوداسەری نەکردیە و قەت دریغییش نەکردیە لە وەخشین گشت جوورە قوربانییگ، تا رەسیەسە ئەو رادە ک یەکیگ لە گەوراترین شوورشەیل مەزن خوەی (شوورش ئەیلوول) کردە قوربانی کوردستانیەت شار کەرکووك ک هەمیشە وە دڵ کوردستان ناو بریەید. ئەگەر بایمەنە بان ئەو جەرکیشان و کیشمەکیش گەورا و ئەو هەمگە قاڵ بوخورە ک لە ژیز گومەزی پەرلەمان عیراق کریەی و هەوڵ ئەوە دریەی وە هەر شیوەیگ بویە چەوپووشی لە جیوەجیکردن مادەی ١٤٠ دەستوور بکریەی ک زامنکەر کەمترین هەقەیل رەوای نیشتەجابویەیل ئی ناوچەو ئەو ناوچە داوریایەگاترەکە لە چوارچیوەیگ قانوونی و دویر لە وەکارهاورن هویچ جوورە توند و تیژییگ. دوینیمن بەش گەورایگ لەو پەرلەمانتارەیل غەیرە کوردە لە ناو پەرلەمان عیراق وەگشت ریائیگە و ئەسر خوینین ئەرا مەزلوومیەت مللەت عیراق رشنن و ئەرا یەکپارچەیی خاك نیشتمان باوگەروو کەن، و وە دەم ئعتراف وە زوڵم ستەم رژیم سەدام کەن وەلی وەکردەوەی دەس هەمان گورز کوشندە هەڵگردنە و ری نیەن زەخمەیل مەردم بیچارەی ئی ناوچەیلە ساریژ بکریەی، و توان هەقاتی ئەو بەچکە مەلویچگە وەپیمان بای ک وەختی راوچیەگەیان لە لیان بگردیاد و لەو ئانە سەر مەلویچگیگ بووریاتا پر چەوەیلی ئەسرەو بیاد و یەکیگ لە بەچکە مەلویچگەگان وتە دایگی: وە خودا دایە دیارە ئی راوچیە فرە دڵی نەرمەو یەکجار رەحمدارە، دایگ جگرسزیاییش وتە پی: رووڵە مەنوورە ئەسر چەوی، وەلی بنوورە کردەوەی دەسێ!!!

بیگومان هویچ کوومەڵگایگ وەبی کیشەو گرفت نیە، ئمجا چ لە روی کوومەڵایەتیەوە بووگ یا سیاسی یا هەر مەیدانیگ تر. کوومەڵگای کوردەواری یەکیگە لەو کوومەڵگایەیلە ك وە قوناغ جیواز کردنا گوزەر کەیگ و هەمیشەها لە گویریان و فرە جار سەختی روی لە ژیان کوومەڵایەتی و سیاسیان ئەکا.

کاریگەری سەخت رویداگەیل سیاسی لە بان کوومەڵگا

د. ئەمیر خوداکەرەم

مەعنای ئەوەسە بونیاد کوومەڵایەتی ك سەرجەم دام ودەزگایەیل گریگە خوەی یەك شیواز نین و هەر یەکیگ لە لیان وە گوورەی گونجیان خوەی مامڵە وەل رویداگەیلا ئەکا و فرەجاریش زەرەدمەندی و نالەباری و ناخوەشی دروس بووگ چ ئەرا تاك یا ئەرا خیزان، ك بیگومان کاریگەری راسەوخۆ یا ناراسەوخۆ دیرن لە بان کوومەڵگا.

ئیمە لەیرا وەك لایەن سۆسیۆلۆجیای سیاسی مەبەسمان ئەوەسە باس لەی مەیدانە بکەیم ك بیگومان ژیان رووژانەی تاك لەتی کریەیگەدی و ئاشکراس ك هویچ چشتیگ وەبی توانایەیل ئادەمیزاد ئەنجام نیەدریەیگ و خاسترین کەرەسەی بەرهەمهاوەرە ئەرا ئایندەی ولات، سۆسیۆلۆجیای سیاسی وەردەوام ها لەکار ئەرا رەسین وە لایەنەیل نادیار دیاردەیل سیاسی ك ئمروو کەم تا فرە گشتمان خەریك مینە کردنیم لە شوون رویداگەیل و راسیەیل کوومەڵایەتی سیاسی و بایەسە بکەفنە دەیشت ئەرا هاووڵاتیەیل و دی مەردم دویرەو نەخریەن و لە هەمان وەخت وە قسەو قەول دروو نەخەڵەتیەن، چوینکە هەر رویداگیگ سیاسی بیگومان راسەوخۆ کار کەیگە بان ژیان رووژانەی تاك و خیزان ك ئەوان سەرچەوەی بنەرەت کوومەڵگان، لەوەر ئەوە سۆسیۆلۆجیای سیاسی دراسەتیگ سروشتیە ئەرا باروەزع و هووکارەیل کوومەڵایەتی ك راسەوخۆ کار کەن بان ناوەرۆك رویداگەیل کوومەڵایەتی کوومەڵگا.

لەوەر ئەوە ئەگەر بایگ و باس رویداگیگ سیاسی عیراق بکەیم، ئەوەوە راسی هەوەجە وەدەیەها بەحس و بەحسکاری دیریگ ك چوین وەك خوەی مامڵەی سیاسی وەلیا نیەکریەیگ و هەر یەکیگ و جویر خەرمان پویش شەن خوەی لەلی کەیگ ك جیگەی سەرسورمەندن خاوەنەیلیە.

ئایا بووگ شارەزایەیل سۆسیۆلۆجیا نەتویەنن لایەنەیل ئەو کیشەی سیاسیەوە ناو دیاری بکەن و دویاخریش ئەرا دەسنیشانکردن خاڵ بتەو و کز قسە بکریەیگ و ئاشکرا بکریەیگ تا ئاسوودەیی و ژیان هاوبەش بووگە واقع نەك تەنیا وەك دروشم یا شعاریگ سیاسی ئەرا مەردمانیگ و کەسەیل تر رەخنە لەلی بگرن.

لەوەر ئەوە بەحسکردن ئەو باوەتە خەیمنە بان شارەزایەیل کوومەڵناسی سیاسی ئەرا ئەوەك راسیەیل کوومەڵایەتی سیاسی ئاشکرا بکریەن لە ژیان رووژانەی هاووڵاتیەیل و باحسەیلیش لە واقع مەیدانیە وە پرسیار ئاراستەی مەردم بکەن و دویاخریش وە ئاقڵی و بی لایەنیەوە باس لە راسیەیل بکەن و یەیش بی گومان کار شارەزایەیلە ك نیەوگ وە هویچ شیوەیگ یا لە هویچ باوەتیگ یا بەحسیگ زانستی لایەنگیری بکەن و تەنیا بایەسە بی لایەنی خوەیان نیشان بیەن لە باوەتەیلیان.

جەهانگیری (عەولەمە)، ئایا جەهان وەرەو تا کە کلتووری رووژئاوایی بەیگ؟

محەمەد عەبدوڵڵا

جەهانگیری رووژئاوایی زایندەی دو دەیەی کووتایی سەدەی (٢٠) نیە جویر ئەوە ك مەردمانیگ لەیوا زاننەی، بەڵکوو شارەزایەیل بەنەوەی ئەرا سەرەتای سەدەی گوزەیشت. وەختیگ ئنگلیز و فرەنسیەیل کۆنترۆڵ میکانزمەیل یا ئالیەت جەمەوکردن هەواڵ و دابەشکردنیان کردن، لەو وەختە ئەمریکا لە بیسەیل سەدەی گوزەیشت هاتەناو کاروانەوەگلەیی و رەخنە لە هەژموون ئۆروپی گرت لە بان کەناڵەیل هەواڵ و دابەشکردنیان، ئمجا لە شوون جەنگ دویم جەهانی ئەمریکا کەمەکەمە دەسکردە کۆنترۆڵکردن کەناڵ و میکانزمەیل هەواڵ و زانیاریەیل.

ئەوانە ك دوشمن جەهانگیریین وە پیان لەیواسە ئی پرووسە زاڵبوین کلتوور رووژئاواییەوە تایبەت ئەمریکا، ئەویش وە ئەوە ك ولاتەیل رووژئاوا توان قەدر پیرووز نەتەوەیل تر نەیلن و کلتوور خوەیان لە بانیان بچەسپنن. بیجگە ئەوەیش ئەرای چوین تریش هەس ك وە پی لەیواسە جەهانگیری مەعنای زاڵبوین کلتووریگ لە بان کلتووریگ تر نیە، وەلی بنەڕەت شیواز تازەی زاڵبوین کلتوورەو لە هەمان وەخت کلتوورەیل تر هویچ دویارووژیگ نەیرن و ئویشن ئی پرووسە وە سەبەب ئەو تەکنۆلۆجیا و میدیایەیلەوە ك ها لە وەردەس توانای خود چەسپاننی فرەترە و کەمەکەمە کلتوورەیل تر دویرەو خەیگ و جەهان وەرەو تا کە کلتووری رووژئاوایی بەیگ.

ئەرا ئەوەك جەهانگیریەگەمان جەهانگیرییگ دویاکەفتگ نەوگ، بایەسە قانجاز لە لایەنەیل خاس کلتوور رووژئاوا بکەیم و ، ولاتەیل فرەیگ هەر زوی لەی راسیە ئاگادارەو بوینە. ئەرا نموونە: وەزیر خارجیەی کەنەدا ئویشیگ (ئەگەر پیشکەفتن لە وە کار هاوردن پیشەسازی کار خراویگ بووگ، ئەوە لە پیشەسازی کلتووری فرە خراوترە، چوینکە مەسەلەگە چەسپانن نرخ نیە، بەڵکوو چەسپانن هویر و ئەرای چوینە). بیجگە ئەوەیش فکرمەن فرەنسی (رۆژی‌گارۆدی) ئویشیگ (ئۆروپا لە وەردەم داگیرکاری سینەمایی و تەلەفزیۆنی ئەمریکی شکەست هاورد، ئمروویش کلتوورەیل وە بی پاساپۆرت جیواز بوون و ئادەمیزاد وە ئاسانی تویەنیگ بوینیگەیان). وەلی ئەوانە ك چەواشەی ئی ئەرای چوینە هویرەو کەن وە پیان لەیواسە ك لە جەهانگیری گشت کلتوورەیل

> وەزیر خارجیەی کەنەدا ئویشیگ (ئەگەر پیشکەفتن لە وە کار هاوردن پیشەسازی کار خراویگ بووگ، ئەوە لە پیشەسازی کلتووری فرە خراوترە، چوینکە مەسەلەگە چەسپانن نرخ نیە، بەڵکوو چەسپانن هویر و ئەرای چوینە).

لە ئاست جەهان تویەنن خوەیان نیشان بیەن و کاریگەری لەبان کلتوورەیل تر دابنەن. د. پیرۆز مەجید زادە ئویشیگ (ئاوای جەهانی وەو مەعنا ك گشت فەرهەنگەیل بوونە یەکیگ، هویچ وەخت روی نیەیگ، چوینکە جەهانگیری هاندەر مقەیەتیکردن شوناسنامەی نەتەوەییە، وەو مەعنا ئی گەورابوین فەرهەنگە لە هەمان وەخت گلەوخواردنە ئەرا فەرهەنگەیل هویردە). کەسەیلیگ هان لەو باوەڕە جەهانگیری فشار راسەوخۆ دروس نیەکەیگ ئەرا کلتوورەیل تر و نیەخەیگەیانەوەر مەترسی. هەرچەنی رووژئاوا وە گشتی توایگ کلتوورەیل دەیشت بسریگەوەو دەس بگریگە بانی و دویاخر لە یەك شیوەی نموونەیی بخەیگەی روی ، وەلی لەوەر ئەوەك ئیسە ئەمریکا ها لە نك دەسڵات، ترس لە ناو کوومەڵگا و دەوڵەتەیل ئۆروپییش دروس بویە.

کورد وەل کام هێز و پیکهاتەیل عیراقیەوە نزیکە؟

ڕێبین هەردی

ڕووژ وە ڕووژ ڕاسییگ لە پەیوەندی کورد وەهیزەیل عیراقیەوەخوەی دەرخەیگ و ئسپات بووگ، ك ئەویش ئەوەسەکوردەیل وەئاسانتر و خاستر وەل شیعەیلا سیاسەت ئە نجام دەن و ڕووژ وە ڕووژ ئەو ڕاسیەدەرکەفیگ ك هیز سونی عەرەب نیەتویەنیگ وە هویچ شیوەیگ پەیوەندی خاسیگ وەل هیزەیل کوردا بەرپا بکەیگ و هەر چشتیگیش لەی باوەتەوەئویشن تەنیا مامڵەیگ وەختیەو هویچ تر.

خەت ستراتیجی عەرەب سونی دوشمنایەتییگ وەردەوامەو ئامانجی کوردەو بیجگە لە فەن وفیڵ و تەکتیك سیاسی وەختی ئەرا شیوانن باروەزعەگە. بیگومان عەرەب سونی نیەتویەنیگ کورد لەناو بووەیگ، وەل ئەوەیشا ئی نەتەوەهەر لە بنەڕەتەوە وە خاوەن هەق نیەزانیگ، سونیەیڵ هویچ وەختیگ لە خەت ئیمە نەوینەو نین و ئیمەیش هویچ وەختیگ وە قسەی قەیریگ لەسەرکردەیل ئەو پیهکاتە نیەخەڵتیەیم، عەرەب سونی وە دریژایی خەت دژمان بوینە و ئەوە نەبەسە بویشیم بەش فرەی ڕەخنەیل ئی پیکهاتە لە دەستوور عیراق پەیوەندی وەو هەقەیلەوە دیریگ ك دریاسە کوردستان و مەردم کورد. ئەوان زوان کوردی وە ڕەسمی نیەناسن تەنیا لە شارەیل خوەمان نەوگ، وجوود ئیمەوە گرنگ یا موهم نیەزانن و لە خوەیانا عیراق بەشیگە لە نەتەوەی عەرەب و دەسڵاتەیل هەیم کوردستان ئەرایان لانیەوریەیگ و هویر لە دەوڵەتیگ مەرکەزی بتەو کەنەوە نەك ئەرا مقەیەتیکردن هەیبەت عیراق وەك دەوڵەتیگ گرنگ یا موهم ناوچەگە، بەڵکوو

ئەوان زوان کوردی وە ڕەسمی نیەناسن تەنیا لە شارەیل خوەمان نەوگ، وجوود ئیمەوە گرنگ یا موهم نیەزانن و لە خوەیانا عیراق بەشیگە لە نەتەوەی عەرەب و دەسڵاتەیل هەیم کوردستان ئەرایان لانیەوریەیگ و هویر لە دەوڵەتیگ مەرکەزی بتەو کەنەوە

ئەرا سەرکوتکردن و زاڵبوین لە بان هیزەیل ناوخود عیراق و سەندنەوەی فرەترین ئەو دەسلات و هەقەیلە ك لە شوون تاریخیگ خویناوی هاتنەسە دەس.

عەرەب سونی وە دریژایی تاریخ ناحەزیگ وەردەوام ئیمە بویە، تەنانەت لەو وەختیشە ك ناکووکی وەل شیعەیلا ڕەسویگە رادەی فرەیگ وەل ئەوەیشا هویچ دڵپاکییگ وەل هیزەیل کوردا نەکرد ئەرا ئەوە ك وە لایەن کەمەوە لەو کیشمەکیشە پشتگیری کەمیگ لەلی بکەیگ، ئی پیکهاتەنە کورد وە عیراقی زانیگ و لە بنەڕەتەوە جویر موسڵمانیگ تەماشای کەیگ، هەم گومان لە عیراقی بوینمان کەن لەموسڵمانبوینمانیش. هەمیشە ڕەسانن یا ئعلام ئی پیکهاتەی سونیە وە دروو جویر تویتی (ببغاو) هەر دوبارەی ئەوە کەیگ ك هەریم کوردستان بویەسە لانەی یەهوودی و ئسرائیلی. کەسیش ئەوەنەی خوەیان شوڤینیەت نیشان نەیاگە و هویچ لایەنیگیش ئەوەنەی ئەیان دەنگ دوشمنایەتی خوەیان ئەرا کورد ئاشکرا نەکردنە و کار ڕەسویگە ئەوەك (ئەبو ریشە) وە ئاشکرا داوای دەرکردن کورد بکەیگ و بانگەواز ئەرا یەکیتی عەرەب سونی و شیعە بکەیگ دژ کورد. عەرەب سونی عیراق جویر ئەوەك ئاشکراس بیشکەی سەرەکی لە دایگبوین ناسیوٚنالیزم تونرە و عەرەبی بویە. ئەوەیش لە شوون ڤیتوٚگەی هاشمیەوە رویدا، دوبارە ڕاسی و گرنگی یا ئەهەمیەت هاوپەیمانیتی شیعە و کورد ئسپات کردگە.

کورد و گەمەی هەڵوژاردن

ماهر عەلی

لە شوون نەمەندن و رمیان دەوڵەت مادەیلەوە، کورد ولات و دەوڵەت وە خوەیەوە نەیەتا کوٚمار یا جمهووریەت کوردستان، ك ئەویش تەنیا چەن مانگیگ دریژە داشت. لە ناونی ئەو سال ناونی دەسڵات مادەیل و راپەرینە گەوراگەی ۱۹۹۱ کورد نەتویەنستگە دەسڵاتیگ باریگە دەس لە هویچ پارچەیگ کوردستان ئەرا خود وەریەوبردن و دروسکردن هەریمیگ وەك هەریم کوردستان یا دەوڵەتیگ کوردی سەروەخوەیی. ئیمجا ئەگەر بایگ و سەنتەریگ دروس بووگ ئەرا پەیکردن شەهیدەیل و ئەنفال و قوربانیەیل چەك کیمیاوی، بیگومان چەنەها ساڵ توایگ ئەرا شماردن و ناو نویسکردنیان. ئی دەسکەفتەیلیشە ك تا ئیسە دیریمنەی وە بەراورد یا مقارنە وەل شمارەی قوربانیەیلا بیگومان فرە کەمە و بایەسە فرە لەوە زیاتر بویاتاگ. وەل ئەوەیشا بایەسە ئەوەیش بزانیم ك دوشمنەیلمان فرە دڕندەو ڕەگەزپەرسن و هەرچی وە پیان کریا دریغی نەکردن وەرانوەرمان و هەوڵ لە ناوبردنمان دان لە بان نەخشەی ولاتەیل و فرەیش لە منالەیلمان فرووشتن.

مەندنمان لە بان ئی خاکە هەوڵ و خەبات بی وچان شوورشەیل یەك لە شوون یەك کورد بویە، کورد هەمیشە خەبات چەکداری و خەبات گفتوگوو وە یەکەوە کردیاگ و هویچ وەختیگ دەس لە وژەیگ لە خاك کوردستان هەڵنەگرتگەو نیەگریگ. کورد هەمیشە وە ڕیگەی گفتوگوو کردنە وە هەوڵ ئەوە داگە کیشەی کورد لە چوارچیوەی ولاتەگەی چارەسەر بکەیگ و هویچ وەختیگ باوەر وە جەنگ نەیاشتگە، لە گشت جموجویلەیلیش هەمیشە یەکم گامیگ ناگە، چوینگە زانستیاگ دەرەقەت دەوڵەتەیل داگیرکەر نیایگ و ئەوانە دڕندەنە بوین و تەڕ و وشك وە یەکەوە سزانیان. ئیسەیش لەی سەردەم تازەی پیشکەفتنە کورد بایەسە ریگەی گفتوگوو بگریگەوەر و زوان جەنگ باوی نەمەند و تەنیا دانیشتن و گفتوگوو تویەنیگ دویارووژ دیاری بکەیگ و زاڵمان بکەیگ لە بان گرفتەیل. ئمجا ئیمە لەوەر خاتر دەسکەفتەیلیگ بایەسە واز لە دەسکەفتەیل تر باریم، چوینکە وەداخەوە چ لە ناو کورد یا لە ناو عەرەب سونی قەیریگ دەنگ نەشاز بەرزەو بویە و لە زەرەد زیاتر هویچ تر لەلی نیەکەفیگەوە و توان مزایدە بکەن لە بان ئەو لایەنەیلە ك تویەنستن لە ڕیگەی دانیشتن و گونجیانە وە عیراق لەو قەیرانە رزگار بکەن، ئەو جوورەد ەنگەیلە بیگومان گشت وەختیگ دوشمنن و حەز کەن بشیوی بکەفیگە ولات. وە قسەی سەروٚك ئەمریکا و جیگرەگەی، کورد دەور فرە خاسیگ داشتگەو دەور کورد و سەروٚك بارزانی وەدەور بالایگ تاریف کردنە و کوردیش ئی جارە یەکرزی خوەیان ئسپات کردن و سەروٚك بارزانییش دەور فرە گەورایگ داشت لەو هاوکیشە، سەروٚك بارزانی هەمیشە خاوەن هەڵوێست و مقەیەتیکەر کورد و دەسکەفتەیلیە و هەر سەروٚك بارزانیە تویەنیگ بڕەسنیگەمانە ئارام و ئاسوودەیی.

له ناونی یووزەرسیف و عەلی

باوگ پیٚشواز

شەو ٤ / ١٢ / ٢٠٠٩، لە کوردستانەدابەشکریاگەی خوەمان و لە قویلایی دڵەوەزیاتر لەسەدەها هەزار کورد ئاوارەی گشت جەهان، دریو نیەئەگەر بویشیم وەملیۆنەها قەترەئەسر لە چەوەیلیان واری. ئەو ئەسرەیلەلەلایگەوەمایەی خەم وحەسرەت بوین و لەلایگ تریشەوەشادی و خوەشی بوین ك بیگومان ئەو ئەسرەیلەدڵ دەیەها هەزار دایگ جەرگ سزیاگ پڕ لە خوسەکرد و زەخم سەدەها هەزار لە کەس و کار ئەنفالکریاگەیڵ کولانەوە.

ئەو ئەسرەیل گەرمەك شار هەڵەبجەلە وەخت دەسلەملکردن (عەلی و دایگی) وەك گرکان یا بورکان هاوردەجووش و چەوەیل گشت مەردم هەڵەبجەکردەجووگەی ئاو باوەڕ نیەکەیم گشت وژادنیگ ناوردویگەتەز، وە ڕاسی ریککەفتیگ پڕ لەموعجزەئاسا بوی، ئەویش وە شیوەی فلمیگ یادوەری چەن هەزار ساڵەی مسر ك کەناڵەیل هەریٚم کوردستان پەخشی کردن ك ئەویش وەسەرەات (یوسف کەنعان) بوی ك لەلایەن برایەیلیەوەتاوان نائنسانی وەرانوەری ئەنجام دریاویگ و دویای ٤٠ ساڵ لەبان گومبوینی وەکەس وکاری شادەو بوی و رووشنایی خستەهەردوگ چەوەیل باوگەجەرگبڕیایەگەی، لەولایشەوەکەناڵ کوردسات وەدەنگ و ڕەنگەوەبەرنامەی شادەوبوین رووڵەیگ هەڵەبجەیی پەخشکرد ك لە شوون زیاتر لە(٢١) ساڵ دویری و بیخەوەری و بینازی لە سووز دایگایەتی و نادیاری چارەنویس، خستەی باوەش گەرم دایگە(فاتمە)ی نك ناهمی و هەناسەسەرد، ئەو دایگەك لە گشت خیزانەگەی تەنیا خوەی ماوەی ٢١ ساڵەئەسر لەچەوەیلی نەوڕیاس، وەلی خوەشبەختانەلە ئاخر وەرز گەلاڕزیان (عەلی) گشت ئومیدەیلی ئەرای زینگەو کرد و رووشنایی خستەناو ماڵەچووڵەگەی، ك چووڵەلە باوگ، لەبرا، لەخوەیشگ . ئیسە(زمناکۆ) کوورپەی چەن مانگی و داوریاگ لە باوەش گەرم دایگ و بیبەش لەسووز خوەشەویسی باوگ، وە ناو (عەلی) بویەکوورپەگەی وەرجە٢١ ساڵ.

عەلی لەوەردەم شاشەی تەلەفزیۆن دڵ هەزارەها پیاگ خاوەن وژدان هاوردەجووش و یەکیگ لەو پیاگەیلیشەلە قویلایی دڵیەوەماچی کرد و باوەش کردە پیا و وتەپی (ئووخەی عەلی گیان، بوو ڕەنجەگەی من لەلید تیەیگ)، وەلی وەداخەوەکویەنەبەعسیەیل و لایەنگرەیلیان جویر ئەوە ك نە(وا) دوین و نەیش (واران) و نەیش وە شادەوبوین زمناکۆ وژدانیان لەقیاوە، تا هویچ نەوگ داوای وەخشین لەئنسانیەت بکەن، وەلی ئیسەیش هویر و باوەڕ بەعسیەت هەر لە هویریان مەندگە. دویاخریش ئویشیم خوەزگەبزانیم زمناکۆی ئیمە و کوڕەهەڵەبجەیی ها تەمای ئەوەلەکی بوەخشیگ و داڵوەخش کی بیەیگ لەبان ئەو بەدبەختی و دەردەسەریەك وەسەری هات لە ماوەی ئەو ٢١ ساڵ گومبوین و دویرەو کەفتنیەوەبی ناز ؟.

کیشەی کورد پەرلەمان تورکیا هاوردە لەرزە

هیمن میرانی

یەکم جارە لە میٚژوو یا تاریخ سیاسی تورکیای هاوچەرخ ئەنجوومەن نیشتمانی گەورای ئی وڵاتە ئەوقەرە وە بایەخ یا ئهتمامەوە چەن دانیشتنیگ خوەی ئەرا پرووسەیگ تەرخان کەیگ ك پەیوەستە وە پەیاکردن میکانیزم چارەسەرکردن کیشەی کورد ؛ یەکم جارە ك پەرلەمان دانیشتنیگ ئاشکرا و پڕ لە کیشمەکیش لە بان باوەتیگ هەسیار یا حەساس وە شیوەی یەکراس یا موباشر ئەرا زیاتر لە هەفتا ملیۆن هاووڵاتی تورکیا و سەدان ملیۆن ئایم لە جەهان پەخش کەیگ.

یەکم دانیشتنە ك سەدان جار ناو کورد لەتی بریەی و ئەحمەد تورك سەرۆك دەتەپە و سیاسەتمەدار ناودار باکوور کوردستان وەو پەڕ ئازادیەو پەنجە ئەرا سیاسەت غەڵەت حکوومەتە یەك لە شوین یەکەگان تورکیا دریژ کەیگ و وە شیوەی ئاشکرا دیدگای خوەی ئەراچارەسەرکیشەی کورد خەیگە ڕوی. یەیش گویٚریان گەورایگ لە تورکیا و نیشانەی ئەوەسە ك نیاز ڕاسەقینە هەس ئەڕا چارەسەرکردن کیشەگە. وە ڕاسی ئایم لەزەت فەڕەیگ لەو دانیشتنەیل پەرلەمانی دونیا بەیگ ك دەنگ جیاواز ها لە تیان و تا ئەوپەریش گوزارش لە خوەیان و پرووژەگانیان کەیگ وبەعزی جار دەمەقسە و کورسی جەنگیش کەن و بەعزی وەخت تریش ئۆپۆزیسیۆن ئەرا نارەزایەتی نیشانداین دانیشتنەگە هیلنەجی. لە دانیشتن پەرلەمان ئەحمەد تورك پشتگیری خوەی لە وازبوین یا ئنفتاح دیموکراسی کرد وسەرجەم کارەسات و کیشەیل گوەزەیشتەیش بەسارە و وە سیاسەت حکوومەتەیل یەك لە شوین یەك تورکیا نەگ ململانی ناونی کورد و تورك. ناوبریاك خوازیار ئەوە بوی ك متمانە لە ناونی هەردولا سەرلەنوو بەرقەرار بکریەی و لە سەرجەم لایەنەیلیش تواست بگەردنە شوین ریگەچارەی ناخوەیی. لە لایگتڕەو باخچەلی یەکیگ لە سیاسەتمەدارەیل تورکیا وەو پەڕ توندیەوە دژایەتی پرووسەی وازبوین تورکیا کرد و دنیز بایکاڵیش حکوومەت وەوە تاوانبار کرد ك عەبدوڵلا ئۆجەلان و پەکەکە کردگەسە موخاتەب ودادگای سەفەری ئەرا پیشوازی کردن لە گرووپەیل ئاشتی بردگەسە ناوچەی سلۆپی و لە جیاتی ئەوەگ باڵبەسیان بکەیگ جوور پاڵەوان پیشوازی لە گرووپەیل ئاشتی کەیگ. لەولایشەو عومەر چەلیك وە ناو ئاکەپە فەرە دبلۆماسیانە وەوپەڕ ئامادەییەوە وەرگری یا دیفاع لە پرووسەی وازبوین کرد و ئەو پرووسە وە نەف گشت مللەت تورکیا وەسف کرد. ئیکەش نەوبەی ئەردۆگان سەرۆك ئەنجوومەن وەزیرەیل هات تا وتارەگەی لە وەراوەر پەرلەمان تورکیا پیشکەش بکەی ك ئەویش وە سەراحەت ئەرایچگنەیل و دیدگایەیل خوەی خستە ڕوی و جوواو تومەتەیلەگەی بایگال دارەو یەیش بویە بایس ئەوەگ ك ئەندامەیل سەر وە حزب سی ئیٚچ پی هۆڵەگەی پەرەلەمان بیلنە جی؛ ئەردۆگان لە بەشیگتڕ قسەیلەگەی باس دەیەی بیس سەدەی گوزەیشتە کرد و ناو چەن پەرلەمانتاریگ ئەوسا لە شارەیل جیاجیا برد تا سابتی بکەیگ پەرلەمان دایم دەنگەیل و دیدگایەیل جیاواز لەتی بویە؛ هەمیش ئەردۆگان کارەسات هەڵەبجە و کوورەو ١٩٩١ خستە هویر ئامادەبویەیل دانیشتنەگە وجیاوازی نەتەوەیی و مەزهەبی مللەت تورکیا وە دەوڵەمەنی هاوردە حەساو؛ قەولیشدا کیشەیل تورکیا بویچگەو بکەیگ و ئەرا گەورابوین تورکیا و وەرەونوا چگنی دەس لەکوشش نەڵگری. مەنگە یەیش بویشیم ك لە شوین ئەو دانیشتنەیل پەرلەمانە کیشەی کورد لە تورکیا چیەسە قوناغیگ فەرە پیشکەفتگ و پرووسەی دیموکراسییش چالاکتڕەبووگ.

چایخانەیل و خەتەر نەخوەشی

کەیوان کەلھوڕ

ئەگەر کەسی لە روی دڵسووزیەو وەر بکەیدە ناو بازارەو خاس بەروارد بگرێد، ئەو وەختە خاس دوینێد ک قاوەخانەیل و چایخانەیل ناوبازار بوینەسە جی چە؟ وەختی چیدەو ناویان ئنسانەیلێ دوینید ک هانە سن و ساڵی ک وە پێیان ئویشن:"پێیاگەورا" ئەی گەورایلە هە لە شەوەکی ک قاوەخانەچی ناو خودا تیەرێد و دەر چایخانەگەی واز کەید، ئەی گەورایلە موشتەری دایمی ئەی قاوەخانەیلەنە. نیەزانم ئیانەگ تیەنە ئیرە ژن و مناڵ نەیرن؟ ئایا یانە چوین مناڵیان مخت(ئەدەب) کەن؟ لە ناو ئەی قاوەخانەیلە نیشنە دۆمنە وازین و پاسور کردن و بازێگ لە قاوەخانەیلیشە بویەسە جی قومار وە کەسەیلێ هەن ک بەڵگەی هاوە دەسیانەو ک هن موسابقەی ئەسب سوارەیلەو لە سەری شەرت و گرەو بەسن. کەسەیل ترەکیش هەن ک نیشتنە و پاسور کەن و وازیگ وە ناو "کۆن کان" کەن. نەفەریلێ هەن ک وسانەسە مل سەریانەو وە موبایل خەوەر دەنە وانەگ وەلیانا پەیوەندی کەن و برد و باخت ئەرایان ئویشن!؟. وەختی خاس تەماشای ئەی کەسەیل کەید تەمام رەنگ و روخساریان ئەڵگەردیاس و چمانێ نویر موحەمەدی لە رویان باڵ گرتیە. لە ناو ئەی قاوەخانەیلە لە سەر قومار و بردن و دانان فرە وەخت بوودە شەڕ و چەقوو کیشان و شیشە شکانن وە قسیەلی لە ناوبەینیان تیەید و چووت ک ئایەم شەرم کەید بارێدانە زووان. ئمجا بایەمەو سەر وەگ یانە چوین توان ژیان بکەن و مناڵ ئەی قاوەخانەنیشەیلە چوین مخت بگرن و باوگ چ روڵێ لە گەورا کردنیان دێرێد، ئەی جەمگای(کۆمەڵگای) فرە شەکەت وەرەو کوو چووت؟باوگێ ک تەمام هویر و فکرێ ها لای قاوەخانە و قومار مناڵگەی لە ئایەندە توایدن بوودە چە؟ئمجا بەدشانسی ها لەورە زوورمیان ک نیشتە جی ئەو جێیەنە سەریان ها لە ناو قاوەخانە. لەیرە ئەگەر وەرپرسەیل حکوومەت بان تەماشا بکەن ئەو وەخت دوینن ئەی جەمگا چەنی نەخوەشە و چ ئانۆمی (بێ دام ودەستووری) ئەی جەمگا گرتیەسەو وەر. وەلی تا ئەورەگ گووش هاوردمە و بردمە وە قەوڵی ک ئویشێ: "گووش ئەگەر گووش تن و ناڵە ئەگەر ناڵەی م، ئەوەگ وە جی نەرەسێگ هاوارە". کی یانە بشنەوێ!؟. وەختی خاس توایدی لە سەری بکۆڵیدەو(تەحقیق) لەلی بکەید، ئمجا خاس زانید ئەی نەخوەشی جەمگا وەرەو کوو بەیدن؟ بیکاری و نەیشاتن جی خاسێ ک لە ناوێ بتوان وەخت خوەیان بووەنەوسەر، دیارە ک چە وە سەر ئەی کەسەیلە تیەرێد و چوین هەر کام لە یانە ئەندامی لە ئەی جەمگانە چوی کانسر یا شێرپەنجەێگ (سەرەتان) یەك وە یەك ئەی ئەندامیلە نەخوەشی گرن و وەل نەخوەشی ئەندامەیلا، ئمجا کول(گشت) لەش جەمگا کانسر ئەی جوورە ئانۆمی (بێ دام ودەستوورییگ) گرید. ئمجا لە لای ترە لە سەرتاوەسەر عێراق چایخانەیل ترەکیش واز بوینە ک جایڵەیل چنەو ناوی. ئەی چایخانەیلە قلیان ها لە ناویان و بویەسە جی جایڵەیل و چن لە ئەورا قلیان کیشن!. جایڵەیش چوین جێیگ نەیرن بچنە ناوێ و وەخت بیکاری و گەردین خوەیان بووەنەوسەر لە ئەو جێیەلە، ئمجا روی کرنەسەو ئەی چایخانەیلە و نیشتنە قلیان کیشن. لە دەرووەچ زانینەو وە ئەساس قسیەیل دوکتۆرەیل وەختی تەماشای کەیم، قلیان خوەی فرە نەخوەشیەیل ها وەلیا و زەرەت رەسنێگە لەش ئایەم. لەوانە فرەتر کاریگەری یا تەئسیر نەیدەو بان دڵ و سوقان ئایەم. پزیشکەیل ئویشن نەخوەشی رۆماتیسم دڵ تیەرێد و سوقانیش پویك کەید. دی سوییەو جگریش وە جای خوەی ک چ مزەرەتێ وە پێ رەسێدن. ئەو جایڵە ک قلیان کیشە، هیمان نیەزانێ چە وە سەر خوەی تیەرێد.

بیجگە لەوەگ زەرەت رەسنێگە لەش خوەی، کەم کەم و دەم دەم ئەلف بای کانسرەیل جەمگا و تەمامی ئانومیەلی لە ئەورا یای گرێد. هەرچ رێ و وەرەنگە لەورە یۆن دەنە پێ یا رایان نەن تا خاس هووکارەیان بووت. ئەی چایخانەیل و قاوەخانەیلە زانینگایگە ئەر هەرا خەیرپەرێگ و لە جی کتاو خوەنین و رەسین وە ماڵ و سوود وەرگرتن لە وەختەیل والایان، بی وەلیفەت وەخت لە دەسیان چووت. ئەی وەختە لە ئەساس لە دەس جەمگا چووت و تاوان ئەی غەفلەتە، بتوایم و نەتوایم لە دویارووژ تەمامی جەمگا دەیدەو. دویدێ چوودە ناو چەو فەرد و فەرد ئەی جەمگا. ئینگە بایمن وەرجلە یەگ جەمگا فیشتر دوچار ئەی نەخوەشیەل و کانسرەیل بووت، هە لە ئینگەو نوا لە لێ بگریمن.

جایەڵەیل و گرفت وەردەم پرووسەی هاوسەرگیری

کازم زرار

یەکیگ لەو کیشەیل ئاشکرا و مەترسیدارەك کوومەڵگای عیراقی وەدەسیەوەناڵنیگ و بویەسەدیاردەی ئاشکرایگ، ئەویش کیشەی دویاکەفتنەلەدروسکردن ژیان هاوسەری و پیکهاوردن خیزان، تەماشا کەید کورەیل و دویەتەیل فرەمەندنەسەوەو یەیش وەك زەنگ مەترسیداریگەئەرا زیایبوین کیشەی کوومەڵایەتی و دەروینی تاکەیل کوومەڵگا.

ئمجا وە گوورەی ئامار مەردم لە ساڵ (١٩٩٧) دەرکەفتگە ك شمارەی دویەتەیل لە عیراق فرەترەوە بەراورد یا مقارەنە وەل شمارەی پیاگەیلا، یەیش چووگەوە ئەرا ئەو کەش و تەبیعەتە ك وڵاتەگەمان وە پیا گوزەر کردگە لە روی جەنگ و کوشتار هەزارەها جایەڵ جوان و پیاگەیل، یەیش بویەسە سەبەب کەمەوکردن فرسەت ئەرا دویەتەیل ئەرا پیکهاوردن ژیان هاوسەری.

ئەوە ك گرنگ یا موهم و شایستەی باسکردنە، ئەوەسە ك زیاببوین هەوەجەیل ژیان و سەختی و نارەحەتی لەو باروەزع سەردەمە گشتیان لە تی بەشدارن لە گرانکردن و کەمەوکردن دەرفەت دروسکردن ژیان هاوسەری لە ناونی جایەڵ جوانەیل و ئەوەك کیشەیل سەخترەو کەیگ ئەویش هەوەجەیل سەردەمەوە ك پیشکەفتنەیل تەکنۆلۆجی و لە هەمان وەخت وجوود قەیریگ داب و نەریت خراو و ناپەسەن لە ناو کوومەڵگا ك ناچار جایەڵ کەیگ و لە بانی چەسپنیگەی وەك قەیریگ داواکاری سەخت ك نیەتویەنیگ دابینیان بکەیگ، لەوانەیش: گرانی خەرج مارەبرین و شیروایی و لە هەمان وەخت کیشەی خانگ و خراوی باروەزع ئابووری و نەوین کار و دەسبەتاڵی، ك گشت ئەیانە هووکارن ئەرا کەمەوکردن هەل لەوەردەم جایەڵ جوانەیل و فرەبوین گەورایی لە کوومەڵگا و بیجگە ئەوەیش وە شوی نەداین دویەت بویچگ تا دویەت گەورا شوی نەکەیگ، یا تەماشا کەید باوگ ئیراد ئەوە گریگ ك دویەت خوەی نیەیگە کەسیگ ئەگەر لە عەشرەت خوەی یا کەس وکار خوەی نەوگ، وە هەمان شیوە دویەتیگ ئەرا کورەگەی نیەخوازیگ ئەگەر لە عەشرەت و قەومەیل خوەی نەوگ. ئەیە و چەنەها هووکار تر ك دەور کاریگەر دیرن لە کوومەڵگا، لەوەر ئەوە لەو شوونەوارەیل دەروینی و کوومەڵایەتیە ك وە شیوەی خراویگ کار کەنە بان کەس دویاکەفتگ لە دروسکردن ژیان هاوسەرگیری، ئەویش کەفتن ئەو کەسەسە وەناو باروەزعیگ دەروینی خراو و نەمەندن ئومیدی لە ژیان و نارەحەتبوینی لەو ژیانە ك لەتی ژیەیگ، ك بیگومان یەیش دەرەنجام خراویگ لەلی کەفیگە وەك زەرەد رەسنیگە خود کەسەگە و ئەو وڵاتەك لەتی ژیەیگ، وەك زیاببوین شمارەی ئەو جایەڵەیلە ك روی کەنەوڵاتەیل دەیشت یا دروسبوین کەسایەتی دژ کوومەڵگا و دیاردەی دزی و شەرفرووشی و پەنابردن جایەڵەیل فرەیگ ئەرا کار بەدرەفتاری و ئەنجامداین کار سکسی و تیرکردن حەز و ئارەزووەیلیان وە تایبەت خیگرتن وە ئەنتەرنیت و سایتەیل یەکتر ناسین و سایەتەیل سکسی، بیجگە ئەیانەیش حاڵەت خودکوشتن و رەسانن زەرەد وەخوەیان و کەسەیل دەوروەریان.

لەو شوونەوارەیل دەروینی و کوومەڵایەتیە ك وە شیوەی خراویگ کار کەنە بان کەس دویاکەفتگ لە دروسکردن ژیان هاوسەرگیری، ئەویش کەفتن ئەو کەسەسە وەناو باروەزعیگ دەروینی خراو و نەمەندن ئومیدی لە ژیان و نارەحەتبوینی لەو ژیانە ك لەتی ژیەیگ

قسە وەشانن لەوەر خاتر چە؟

ئاشتی رەحمان

قسەوەشانن رەفتاریگە، ئەگەر وەتەواوی هویرەو لەلی بکەیم شایەت گشتمان ئی رەفتارەداشتویم، وەلی گرنگی یا ئەهەمیەتەگەی ها لەورا لەچ ئاستیگەو نسبەگەی چەنیگە و شیواز نیشانداین گلەییکردنمان چوینە؟ لە راسی ئی رەفتارەمەرجە و خواستیگە و بایەسەنەرەسیگەرادەیگ ک بووگەنەخوەشییگ یا کاریگ رووژانەجویر کارەیل تر، جویر ئەوەك چوین لەلای قەیریگ لەیمان بویەسەخوویگ یا رەسیەسەرادەی نەخوەشی ئەگەر قسەلەکەس وەرانوەر و مەردم چواردەورمان نەوەشنیم دڵ و دەروینمان ئارام نیەگریگ. ئمجا وەختیگ قسەلەکەسیگ وەشیەیگ پرسیاریگ دروس بووگ ک ئایا ئی قسەلەوەر خاتر چەیگەو هووکارەگەی چەبوی؟

یەکم : قسەلەچشت ناوەجی و هەڵسوکەفت غەڵەت و نادروس: لەیرا فرەجار چشت غەڵەتیگ دوینید ک لەیوا لەلید کەیگ خوەد وەپید نەگیریەیگ و ئارامد نەمینیگ و ناچار لەریگەی قسە وەشاننەوەرای و ئەرای چوین و نارەزایی خوەد برەسنیدەوەرانوەرەگەد ، ک لە هەمان وەخت ریگەیل تریش هەس ئاسانتر و سادەتر وە بی ئەوەگ ریگەی قسەوەشانن هەڵوژنید ، تویەنید وەسووك و ئاسان و لە ریگەی گفتوگوو هویرورای خوەد دەرخەید و هەوڵ بیەید وەرانوەرەگەد لەلید برەسیگەوە و رازیی بکەید ک ئەوە غەڵەتە و ئەو چشتەك ئەو کردیەسەی راس نیە، نەك وەنارەحەتی و خوسە و کینەتەوەهەرچی ها دڵد برشنیدەی، چوینکەوەی رەفتارەکەس وەرانوەر رازی نیەکەید و شایەت دڵیشی لەلید برەنجیەیگ و لەخوسەدیشا لەبان رەفتارەگەی خوەی وەردەوام بووگ.

دویم : حەسویدی بردن وەمەردم : تاك لەی بارووەزعەلەیوا هس ئەکا ئەو کەسەلەخوەی خاسترەیا دەسکەفتیگ لەی خاستر کەفتەسەدەسی یا پلە و پایەی ئەو کەسەلە هەر روییگەوەخاسترە، ئمجا ئەرا ئەوە ک ئەو ئاگر دەروین خوەیەبکوشنیگەوەتەماشا کەید روی وەروی قسەلەلی وەشنیگ ، بیگومان یەیش رەفتاریگ ناپەسەنە، چوینکەئادەمیزاد تویەنیگ لە ریگەی هەوڵەیلیەوەخوەی ئسپات بکەیگ و ئەوە ک نەتویەنستگەباریگەی دی هەوڵ ئەرای بەیگ باریگەیانەدی، چوینکەوەی شیوەنیەتویەنید لەئەهەمیەت سەرکەفتن و دەسکەفتەیل کەس وەرانوەرد کەمەو بکەید، بەڵکوو زیاتر گرفت دەروینی ئەرا خوەد پەیا کەید.

سێیم : دەسبەتاڵی : لە شوونەیل گشتی و بازارەیل بەشیگ لە پیاگەیل لە لایان بویسەپیشەیگ و رووژانەوە پیەوەخەریکن و ئویشن (لە دەسبەتاڵی خاسترە) هەر ئەرا خوەشی خود خوەی وە هەر جووریگ بووگ قسەوەشنیگ و سڵ نیەکەیگ لەبەزم و گەمەکردن و لەخوەشی خوەی نیەکەفیگ و حەز کەیگ تام لەو چشتەوەربگریگ، وەلی کەسایەتییگەبی ئەهەمیەت و دویر لە داب و نەریت کوومەڵایەتی و داشتن کلتووریگ رووشنهویرانە و خاوەن هویچ نرخ و بنەمایگ ژیان نیەو لەیوا کەیگ قەدر وەختەیل جوان خوەی نەگریگ، بەڵکوو رووژانەنیمەی وەختەیلی وەو کارەوەبەیگەسەر لە جادە و شوونەیل گشتی و لە بازارەیل و هەرکەسیگ بوینیگ قسەلەلی وەشنیگ وە هەر مەبەسیگ بووگ و لەیوا کەیگ کەس وەرانوەر زەخمدار بووگ و دڵی بشکیەیگ .

ئەنجامداین تاوان و هووکارەیلی

کازم زرار

تاوان مەعنای ئەنجامداین رەفتاریگە وەرانوەر کەسەیل دەوروەر یا وەرانوەر کەسیگ دیاریکریاگ، یەیش گیان تون وتیژی و خوسە و کینەت نیشان دەیگ لای ئەو کەسە ک ئی رەفتارە ئەنجام دەیگ.

فرەیگ لە زانایەیل دەروینی، رەفتار شەرەنگێزی تاکەیل بەنەوە ئەرا پەروەردەی خیزانی و قوناغ مناڵی یا ئەو ژینگە ک ئەو کەسە لەتی ژیەیگ ک وە شیوەیگ راسەوخۆ کاردانەوە دیریگ لە بان کەسایەتی و رەفتار و هەڵسوکەفت تاکەیل ئەرا روی وە روی بوینەوەی هەڵویست جووراوجوور لە ژیان رووژانەیان و لە هەمان وەخت لە مەترسیەیل وجوود کەسەیل دژ کوومەڵگا و ئەنجامدەر تاوان ئەوەسە ک ئاسایش دەروینی تاکەیل کوومەڵگا خەنە مەترسی و لەیوا کەن ک وەردەوام مەردم لە ناو دڵەراوەکی و نائارامی بژیەیگ، لەوەر ئەوە فرەیگ لە وڵاتەیل وەدەس ئی کیشەیلەوە ناڵنن و لەوانەیش عیراق، لەوەر ئەوە لە هووکارەیل دروسبوین کەس شەرەنگێز و تاوانکەر:

هووکار وەختی: وە گوورەی بەحسەیل ئەوە دەرکەفتگە ک قەیریگ سفەت شەرەنگێزی دیاریکریاگ جیواز کریەیگ لە ناو خیزان، وەلی رای جیاواز هەس لەناو زانایەیل و زوورمیان ئویشن ژینگە سەبەب شەرەنگێزیە.

هووکار وەرگرتن و بایگرتن: فرە جار مناڵ لە ناو خیزانیگ خاس و گونجیاگ گەشە ئەکا، وەلی وە سەبەب دوینستن رەفتار شەرەنگیزی و دەرەنجام هووکار دەرەکی بوونە سەبەب کاڵین گیان شەرەنگیزی لەلای.

هووکار دەروینی: زانای دەروینناس (فرۆید) ئویشیگ : ئەوانە ک تاوان ئەنجام دەن سەبەبی چووگەوە ئەرا تویشهاتن تاك وە فشار دەروینی جووراوجوور و شایەت هووکاریگ بووگ ئەرا دروسبوین کەسایەتی شەرەنگێز و تاوان ئەنجامدەر وەك کەسایەتی (سایکۆباتی) ک وەردەوام حەز لە ئازاردایین و نارەحەتکردن کەسەیل وەرانوەر کەن و مەیل دیرن ئەرا کوشتن و دزی و رەفتار ناوەجی، چوینکە وژدان و سفەتەیل وەخشین و ئنسانیەت لە لای ئی جوورە کەسەیلە وجوود نەیریگ.

هووکار فەسلەجی: یەیش وە سەبەب وجوود قەیریگ ژان و ناتەواوی لە هس دەمارەیل سەر فرەجار کەسایەتی شەرەنگێز دروس بووگ.

هووکار کوومەڵایەتی: وەك فەقیری و نەخوەنەواری و لە هەمان وەخت وجوود کیشە و مرافە لە ناو خیزان و فرەیی شمارەی خیزان و خراوی بارووەزع ئابووری و چشتەیل تر، هەر لەوەر ئەوەیش فرەجار تاکەیل ئەرا دابینکردن هەوەجەیلیان پەنا بەنەوەر رەفتار شەرەنگیزی و ئەزەیتداین و نارەحەتکردن مەردم لەوەر خاتر وە دەسهاوردن ئەو چشتەیلە ک مەبەسیانە.

دووسی
تا چارەسەر کردن؟

کفاح مەحموود

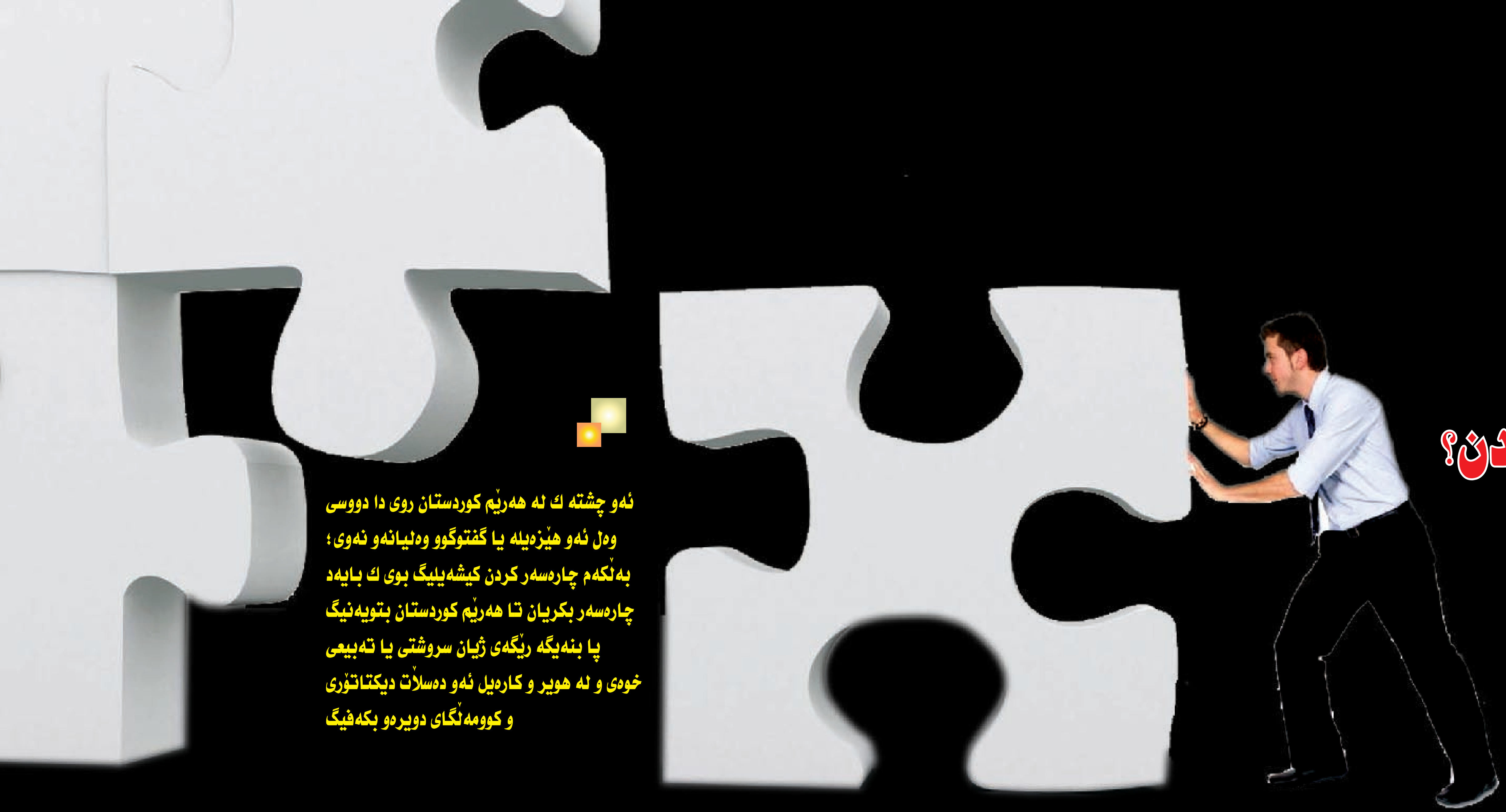

ئەو چشتە ك لە هەرێم کوردستان روی دا دووسی وەل ئەو هێزەیلە یا گفتوگوو وەلیانەو نەوی؛ بەڵکەم چارەسەر کردن کیشەییلیگ بوی ك بایەد چارەسەر بکریان تا هەرێم کوردستان بتویەنیگ پا بنەیگە ڕێگەی ژیان سروشتی یا تەبیعی خوەی و لە هویر و کارەیل ئەو دەسڵاتێ دیکتاتۆری و کوومەڵگای دویرەو بکەفیگ

لە گوزەیشتە لە باوەت تەجروبەی هەرێم کوردستان عیراق و چوینیەتی پشت سەرنایین گشت ناکووکیەیل وەجی مەنگ لە دەسڵات دیکتاتۆری وەرین جوور دەزگایل و میلیشیایل سەربازی و چشتەیل و کیشەیل ترەك باس کردیم.

باروەزع لە وەخت سەرکەفتن ڕاپەڕین ئەرا حکوومەت تازە لە هەرێم کوردستان وەرجلە جیوەجی کردن هەڵوژاردنەیل و چەسپانن دەزگایل قانوون دانان و جیوەجی کردن و قەزایی فرە سەخت بوی وە یەکیگ لەو سەختیەیلە ئەوە بوی ك چوین وەل ئەو کەسەیلە ڕەفتار بکریەیگ ك ك دەسڵات دیکتاتۆری هاوردەیانە سەر کار و لە وەخت دویما کیشان و فەرار کردنی لە هەرێم کوردستان هیشتەیانەجی. ڕاسیەگەی بتوایم کارەیلە وەرەو تۆڵەسەندن (ئنتقام) کیشا ئەوەیش لە جوواو ئەو تاوانەیلە ك حزب بەعس و ریکخریاوەیلی و دەزگایل تایەتی جیوەجیان کردوید و مێژوو یا تاریخ پڕ لە خوین و توندوتیژی و تیرۆر ئەی پارتەو بریگ لەی پرووسەیل تۆڵەسەندنە جیوەجی کریا و هێرشەیلیگ ئەرا بان بارەگایل و دەزگایل حزب بەعس ئەنجام گرت، وەلی تویەنستن ئەی توند و تیژیە کۆنترۆڵ بکەن و وەئەو پرووسەیلە کووتایی بیەن و ئەی دەرفەتە دریا دادگا تا ئەرکەیل قانوونی خوەی جیوەجی بکەیگ وە جووریگ زیاتر کارمەندەیل ئەو سستەم و دەزگایلی ك کردەوەیل تیرۆریستییگ ئەنجام نەیانە لە لایەن هێزەیل ڕاپەڕین لە لیان چاودێری کریا و وەل خێزانیان ئەرا ناوچەیل دەیشت هەرێم کوردستان کل کریان تا وە ئەمن و ئاشتی بژیەن.

تەجروبەی هەرێم کوردستان ئەرا نەجات پەیا کردن لە شوونەوارەیل وەجی مەنگ لە دەسڵات وەرین وە باوەڕ من لە چوارچیوەی دووسی نیشتمانی نەویە؛ بەڵکەم لە چوارچیوەی ڕاسەوکردن نیشتمانی بوی تا بتوان لەو شوونەوارەیلە نەجات پیا بکەن و دویر لە تۆڵەسەندن و لە ڕیگەی دادوەرانە چارەسەری بکەن.

وەی خاترە ئەو چشتە ك لە هەرێم کوردستان روی دا دووسی وەل ئەو هێزەیلە یا گفتوگوو وەلیانەو نەوی؛ بەڵکەم چارەسەر کردن کیشەیلیگ بوی ك بایەد چارەسەر بکریان تا هەرێم کوردستان بتویەنیگ پا بنەیگە ڕێگەی ژیان سروشتی یا تەبیعی خوەی و لە هویر و کارەیل ئەو دەسڵات دیکتاتۆری و کوومەڵگای دویرەو بکەفیگ. وە جووریگ پرووسەگە مەرج یا شەرت نا ك وە شیوەی گشتی لەو ریگەدەس بکیشیگ و وەنەنگ و عەیب لە قەڵەم بدریەیگ و گلەو خواردن ئەرای وەخیانەت گەورایگلە دژ یازد مللەت و نیشتمان وە حساو بایگ وە جووریگ مللەت ئەی باوەڕە قەبوول کردن ك ئەو ڕەفتارەیلە نەنگ و عەیبن. وەی خاترە خاسەو کردن بارووەزعەگە وەل وەجی مەنگەیل و دەزگایل ئەو جوورەگ بڕیگ وەدووسی وە حساو تیەرن نەویە، وەی خاترە ك دووسی لە ناونی لایەنەیل نیشتمانی جوور وەجوور لە باوەت ڕیگەو کاریان و دیدگایان ئەرا سەرخستن یەك ئامانج یا هەدەف وەدی تیەیگ نەگ لە ناونی دو نزامیگ وە شیوەی گشتی وەل یەکەو جیاوازی دیرن ك یەکمیان حزب بەعس بوی ك لە شوون ٤٠ ساڵ دەسڵاتداری لەعیراق وە رژیمیگ شۆفینی و دیکتاتوری ناسریا وەلی سستەم دویم وە گشت شیوەیگ وەلیاو جیاوازی داشت ك گشت عیرقیەیل تەقالا کردن نەیلن ئەی سستەمەبڕمیگ و ڕژێم دیکتاتۆری شکەست بیەن و لە شوونیش برمننەی. عیراق ئمڕوو وە چارەسەر کردن نیشتمانی وە جی مەنگەیل دەسڵات وەرین نیاز دیریگ نەگ دووسی نیشتمانی یا تۆڵەسەندن ك هویچ ئامانج یا هەدەفیگ سەر نیەخەیگ وەلی لە ریگەی دادگا و قانوون تویەنیم گشت کیشەیلە چارەسەر بکەیم و سەرلەنوو دەزگایل دەوڵەت دامەزرنیم و وڵات گەشە بیەیم.

ئەو وەختەگ کەوش جی قەڵەم بگرێد

شۆرش. ش

ئەگەر وە هویرمان بووت لە ساڵ ٢٠٠٨ لە کۆنفرانسی رووژنامەوانی ك سەرداڵ ئمریکا بۆش لە بەغدا لە تێ بەشداری کرد، رووژنامەنویسێ وە ناو مونتەزەر زەیدی کەوشێگ ئەرا جەناب بۆش فرە دا. هەر چەن بۆش جی وە جی بەخشایەی وەلی حکوومەت عیراق جەزای دا پێ و پێشت یەك ساڵ زندانی کیشان هاتەو دەیشت. وەل ئەو دەیشت هاتنیا سویر و ساتی ئەرا ئەی قارەمان کەوش فرەدەرە گرتن. لە کەناڵەیل جووررواجوور دەرچێ و لە لایان فرە دەسڵاتدارەیل دەوڵەتەیل عەرەبیەو چ وە ئاشکار و چ وە ژێر وە ژێرەو خەڵات کریا. ئەی کار رووژنامەنویس کەوش فرەدەرە بەرگی تازە لە کار ر و و ژ نا مە نو یسی وەرەق دا ك بویە مۆدیلێ تازە. ئەی کارە وە هەر سەبەب بووت ئیمە لە راسی و ناراسی ئەو سە با با نە نیەگردیم، بە لکێ هایمنە شو و ن یەگ ئەی ئسلووبە، ك دویرە لە رەوشت یا ئەخلاق رووژنامەنویسی.

ئمجا ئەگەر بایمن خاس تەماشا بکەیم و لە دەروچی وازترەکەو بەراورد ئەی کارە بگریم، ئەوسا دی خاس هالی بویمن چوین کەرامەت رووژنامەنویسی و میدیاکاری وە گێشتی شکیەیدن و یارەیل قەڵەم ك پێشاهەنگ هەرجەمگایگن چوین لەوەر چەو کەفن و بویچگ و بی قیمەتەو بوون!. وەختی وەتیم یە بویەسە مۆدیل، لە رووژی ١ / ١٢ / ٢٠٠٩ لە کۆنگەرەی رووژنامەوانی ك لە پاریس پایتەخت فەرەنسا بەسیا، جەناب مونتەزەر زەیدی لە پێشت تریبیۆنوی داشت قسیە کرد و (خوەی لە شوونەگەی جەناب بۆش بوی)، یەی رووژنامەوانترەك وە ناو سەیف ئەلخەیات کەوشێگ ئەرا قارەمان کەوش فرەدان خس. لەیرە کەفیمەو یاد یەی مەسەڵێگ کوینە ك ئویشێ: "وە هەر دەسێگ بەید وە دەس ترەك سینیدەو". بەڵی قارەمان کەوش فرەدان ك ئەی مۆدیلە هاوردە دی، خوەی بویە یەکمین کەسێگ ك مۆدێلەگەی خوەی هاوردنەی سەرێ!. وەختی لە دەروچ زانین و یارەیل قەڵەم تەماشای کەیم، یانە نیەونە قارەمان. قارەمان قەڵەم لە روانگای قەڵەمەو، کەسیگە ك وە هویر و فکر خوەی بووتە قارەمان نە وە ئەمراز ترەك(کەوش فرەدان). بگوزەریم لە وەگ ئەی جوورە کارەیلێ ك کریەید، وەل خوەیا ئشارەێگ وە ئارمانجێ(هەدفێ) سیاسی دێرێد و توايد برەسنێگەی. وەلی وەگ فرە وەلامانەو موهیمە وەسە ك یانەگ ئەی جوورە کاری کەن بزانیم کێین؟ لە کوورە وە دی هاتنە و لە چ فەرهەنگی ژیان و مەمگ کام کولتوور گووشیان کردگە و لە کام شوون پەروەردە بوینە!؟. ئەی کەسەیلەگ ئەی کارە کردنە هەردوگیان منال خوەرهەڵات ناوراسن و یەکی لە وڵاتەیل ئەی ناوچەنە(عیراق) وە داخەو ئەی کاریانە لەیوا نیشان دەی ك لامژ ئەی فەرهەنگە بوینە و قەپ گرتەنە لە مەمگ ئەی فەرهەنگە چوی فرە کەسەیل ترەك!. بایەت بایم یە شییەو بکەیمن ك ئەرا بایەد لە جای ترەك لە دونیا کەسەیل ترەك ئەی کارە نیەکەن و یەی ئینسانی لە خوەرهەڵات ئەی کارە کەید؟ ئمجا ئەرا یەگ جوواو ئەی پرسە بەیمن بایەت بایمەو سەر زەین و هویرگ ك کەسایەتی یا شەخسیەت دروس کەید و ژنتیك کۆمەڵایەتی(SOCIAL GENETIC) ئەو زەینەی کوومەڵگا و جەمگا خاس بخوەنیید. وەختی تەماشای تاریخ ئەی ناوچە کەیم لە رووژ بنیای نانیا تا ئینگە، زووان و قەڵەم لە چەنبەر(موحاصرە) دیکتاتۆرەیل بویە و وە سەبەب یەگ قووەت هویر و فکرکردن دەسڵات وە دەسەیل نەویە و ئەگەریش دینە رووشنهویرییگ تواسیە هویر و فکر خوەی نیشان بەید، هە لە ریشگا کەنینەسەی و یا خوشکاننەسەی. هەمیشە دەسڵاتدارەیل وە زوور و جەسەی خوەیان تەکەو دانە و گرفت و گیرەیلیان وە شەر چارە کردنە. چێشتی وە ناو دیالۆگ(وەتن و شنەفتن) فرە کەمویە و مەشاکل و گرفتەیل وە زوور و لە ناو بردن یا خوین رشانن، خارەت و چەپاو راسەو کردنە. یە خوەی نیشان دەی ك ئایەم کز لە هویر وەختی قووەت فکریان نیەرەسی ئمجا وە زوور و بازوو خوەی پەنا تیەرێد. ئمجا لە کار رووژنامەوانی و قەڵەم وە دەسی ئەی جوورە کارێگ پەسەن نیەکریەگ و وەجی ئەرا زوور وەتن و شەر فیزیکی و زوورمل نیە. شەر بایەد وە قەڵەم و هویر بکریەید و شەرێگ ك دویر لە هویر و قەڵەم بووت وە خاس نیەزانیەیگ. زووان قەڵەم زووانیگە ك تاقەت و سەبری وە ئەنازەی تاقەت پەیغەمبەرانە و نەرمە فەقەت دو ئەندام لە لەش ئایەم ناسی یەکی زووان ك هەرچگ هویرەو بکەید تیەردەی تا بشنفیەی و ئەوکە ترەکیش کلگەیل دەسە تا هویرکردن بنویسێ نە بووگە مشتێ ئەرا لە ناودەمدان یا فرە دان چێشتێگ. وەرەو کەسێگ. وە دریژی تاریخ و گەوای تاریخ، هویرەوکەرەیل و یارەیل قەڵەم و ئامخت، هەمیشە قوروانی بوینە و گیانیان لە دەس دانە. ئەی یارەیلە وەردەوام هەڵامات بردنەسە سەریان و کوشتن و برینیان کردنە، نەشنەفتیمنە و نەیمنە ئەی جەمە بێ مخت بوون و هەڵامات کەسەێگ بەن، ئەرا؟ چوین ئەخلاق ئەی پێشە ری وە ئەی جوورە کردارەیل گەنی نیێیەید. ئینگە بایمەو سەر وەگ رووژنامەوان یەکم هە لە خوەرهەڵات ژیان کردگەو وە ئەی فەرهەنگە گەورا بویە، ئەی کارەیە کەم تا فرە، بویشیمن گونای نیەو لە باوەت یەگ لە ئیرە ژیان کردگە و تەسیر ئەی فەرهەنگە لە سەرێ بویە، نەچێیەسە جایەیل ترەك چوی ئۆروپا تا خوەی تازەو بکەید و دونیا وە جوور ترەکیش بوینێد و یەی برگەو بەخشیمنەی و ئویشیم قەی نەیرێد. وەلی ئەرا رووژنامەوان دویم چە بویشیم؟ ئەوی ك ماوەی دریژە ها لە ئۆروپا و لە وڵاتی وە ناو فەرەنسا ژیان کەیدن ك ناوی ها وەل خوەیا وە پێ ئویشن:"گاپارەی دیموکراسی و شارستانی و ئامخت". ئمجا لە کەسێگ ك لە ناو لەلوو دیموکراسی ژیان کەید ئایا رەواس ئەی جوورە کارێگ بکەید؟ ئەرا بایەت ئەی جوورە بووت؟ مەگەر بێجگە لە یەسە ك هیمان نەتوینسگە لە دام زەین و هویرێگ ك وەلیا گەورا بویە خوەی نەجای بەید و هیمان لە جی خوەی دەرجا کوتی و وەرەو پێش نەچێیە. راسە چێیەسە ناو شارستانی و ها لە ناو گاپارەی دیموکراسی، وەلی بایەت بزانیم، لە لاوەلاوەی ناو ئەی گاپارە ك کەلیمە وە کەلیمە زانین و ئەلف و بێی دیموکراسی و قەبوول یەکتر کردنە هویچ هالی نەویە، چمانێ ئەی لاوەلاوەی دیموکراسی و ئایەم بوینە لە باوەت شەخسیەت دروس کردن وە زووان ترەك بویە و لە لێ نەرەسیەسەو، و فەقەت لەشی ها ئەورە و لە باوەت هویرەو ها لە ناو ئەو دۆگماتیەتە ك وەل خوەیەو بردیە ئەرا ئەورە. بایەت خاس هویرەو بکەیم، سەبەب چەس؟ ئایا بێجگ لە وە سە نەتوینسیە خوەی لە کەسایەتی یا شەخسیەت کوێنەی چەن هەزار ساڵەی خوەی ك نموونەی لە دیکتاتۆرەیل رزگار بکەید؟ ئەی جوورە کاری ك ئەی کەسە کردگەسەی، یە وە پیمان نیشان دەی، ئەی شەخسیەتە هیمان گیروودەی هویر و باوەرەیل کوێنەس ك زووانیان زوورە و دیکتاتۆریە. وەختی هەردوگیانیش هاوسەنگ کەیم، تەماشا کەیم بی گونان. هەزاران ساڵە لە بانێیان کار کریاس و زامەت و موممارسەی فرە توايد تا خوەیان لە ئەی شەخسیەتە رزگار بکەن.

ئەگەر یارەیل قەڵەم راسی و حەقیقەت، وریا نەون ئەی جوور کەسەیلێ وەل شەرەف و کەرامەت قەڵەم و قەڵەم وەدەسەیل ك جی گەورای دێرێد و قیمەتی وە پویل نێیەود باریدەیەو هساو و کارێگە موقەدەس و لە ئەی سەدە ئەرکێ گەورای ها لە سەر شانیان ك چوی پەیام یا رسالەت پەیغەمبەرەیل مینیەید و نەباید وە کەسەیلێگ ك خاس نیەزانن چ ئەرك دێرن و خاس لە ئەی پیشە نەرەسینەسەو، هالێیان بکریەید ك (کەوش وەشانن و چێشتەیل ترەك فرەدان) وەرە هەر کەسێ لە کۆنگەرەی رووژنامەوانی و یا هەر جی ترەك ك دەسڵاتدارەیل سیاسی هەن، کارێگە نائیسانی و دەروە شانیەت و کەرامەت ئەی پیشەسە و وە هویچ شیوەی ئەی کارە جی ستایش نەیرێد و قەڵەم و یاران قەڵەم هەم سووکیانەو کەێگ و هەم بویچگەو بی قیمەتیانەو کەی. لە باڵ ترەکیشەو یەسە ك ئەی کارەیلە کاریگەری یا تەئسیر نەیگە بان یەگ دی سیاسەتکەرەیل گووش خوەیان لە یارەیل قەڵەم کەر بکەن و دەنگیان ك دەنگ جەمگا(کوومەڵگا)یە و تووان برەسننەی گووشیان دی نەشنەونەی و خاستە و ناخاستە خزمەت بکەنە دیکتاتۆرەیل و یا خوەیان بوونە ئەمراز وەگ دیکتاتۆر دروس بکەن و...!؟. ئەگەر لە روی بازێگ تاکتیکەیل یا بەرژەوەندی خودی یا (مەنفەعەت شەخسی) ئەی ئەرك رووشنهویری و زاناکردنە بکەیمە قوروان، ئەو وەختە بایەس خاس بزانێیەید ك قەڵەم و یارەیلی لە جەوهەر خوەیان دەرچێنە و ئەرك خوەیان لە هویرەو بردنە و دی بایەد هساو پاکەو بکەریەید و بزانیەید چێشتەیل ترەك جوی کەوش جای قەڵەم گرتیە و لە قەڵەم ئەرا هەمیشە خوداحافزی بکریەێد.

کاردۆخیەیل لە ناوەین کورد و هندۆ - ئۆروپیەیل

گوڵ سوو

شوین یا زید کاردۆخیەیل یەکیگ لە هەرێمەیل ئمپراتۆری رۆمانی بویەو ئی هەرێمە لە باکوور بەیت نەهرێن هەڵکەفتگە ك وە زوان یوونانی وە پی وتنە میزۆپۆتامیا ك ئی هەرێمە سەرزەمینەیل هەڵکەفتگ لە ناونی هەردو چەم دجلە و فورات گردگەسەوەر ك ئمروو ئی هەرێمە کەفتگەسە ناونی خاك وڵاتەیل سووریاو تورکیا و ئیران و عیراق؛ ئی هەرێمە لە ساڵ ١٠٦- ٤٨ وەرجلە زاین لە لایەن ئمپراتۆر رۆمانی بۆمبیاس داگیرکریاگە. زوورم مێژووناسەیل وە شیوەی ئاشکرا هانەو باوەرەك ئی هەرێمەلەلایەن رۆمانیەیل ناونریاگەکاردۆ لەوەر ئەوەگ کورد لەتی نیشتەجا بویە. ئی ناوچەلای ئاشووریەیل وە ناو جووتی وە مەعنای جەنگاوەر ناسریاگەو ئی ناوەوەزاراوەیا لەهجەی ئاشووری وە پی وتنەجاردۆ یاکاردۆ. ناو هەرێم کاردۆ لەدەسنویسەیل کویەنەهاتگەك باس جەنگ لە ناونی لەشکر فارس وە فەرماندەیی شاپوور دویم لە ساڵ ٣٠٩-٣٧٩ و کلدۆدیۆس جوولیان ئمپراتۆر رۆمانی ٣٣١-٣٦٣ کەیگ ك ئاکام یا نەتیجەی ئی جەنگەئەوەبوی ك قەڵەمرەوی یا نفوز رۆمانیەیل لەهەرێم کاردۆ کووتایی وە پی هات وەختیگ کەسرا پاڵدشای ئیرانی هات دەس نابان سەرزەمین کاردۆخیەیل و دویاخریش پەلامار بابلیەیل دا و سەرزەمینیان داگیرکرد و خستەی بان سەرزەمین فارس. لەلایگترەو زەینەفۆن مێژووناس یوونانی ٤٢٧-٣٥٥ وەرجلەزاین لەیەکیگ لەنویساننەگانی باس مللەتیگ کەیگ ك وەجەنگاوەرەیل دلێر و ئازای نیشتەجای ناوچەیل کویەستانی کەیگ و ناویان وە کاردۆخی بەیگ ك لە ساڵ ٤٠٠ وەرجلەزاین پەلامار ئووردی رۆمانی داگەوەختی تواستگەلەباشوور خوەرهەڵات دەریاچەی وان هەلکەفتگ لەرووژهەڵات تورکیای ئمرووژی هەرێمەگەیان رەی بووگ؛ بەعزی لەمێژووناسەیل کاردۆخیەیل وە یەکیگ لەریشگەیل کویەنەی ملەت کورد زانن وەلی بریگتر لەمێژووناسەیل لەوانەیش مێژووناس کورد مەحەمەد ئەمین زەکی ١٨٨٠-١٩٤٩ لەکتاوەگەی (کورتەی مێژوو کورد و کوردستان) کاردۆخیەیل وە ملەتەیل هندۆ ئۆروپی زانیگ ك دویاخر خوەیان وەل ملەت کورد تیکەڵ کردنەك لەسەردەم فەرەکویەنتریگ لەکاردۆخیەیل بویەسەی و ئی ملەتەلەلۆلۆیەیل و کووتیەیل و کورتیەیل و جووتیەیل و جوودیەیل و کاسایەیل و سووباریەیل وخالدیەیل و میتانیەیل و هۆریەیل و نایریەیل پیکهاتگە.

رویداگەیل گەرم مانگەیل سەرد

د. ئاکۆ شوانی

شارەزایەیل فرەیگ هس باس لەکاریگەری جوگرافیا کەن لە بان رویداگەیل تاریخی و ئویشن کەش و ئاو و هەوا و پلەیل گەرمی فرەجار کاریگەری گەورایگ دیرن ئەرا بان دروسبوین رویداگ (تاریخی) ، وەگوورەی ئەوەك تاریخ ئی سێ پیکهاتەلەتی بووگ (وەخت، شوون، ئادەمیزادی دیرن ئەرا بان یەکتری.

ئەرا نموونە: قەیریگ لە پسپۆرەیل ئویشن: کاریگەری پلەی بەرزی گەرما هووکاریگ گەورای ئەو شمارەی فرەی کوودەتا یا ئنقلاب و هەڵوگەردیان سەربازیەیل ئەفریقیان و لەو ناوچەفرەترین کوودەتا و گرفت سیاسی و سەربازی رویدەن، وەلی ئەرا ئیمەی کورد وەرز یا فەسڵ و مانگەیل دەسکرد فرەجار رویداگ گەرم وەل خوەیانا هاوردنەوەچەواشەی شارەزایەیل مەیدان جوگرافیاو سیاسەت.

لە شوون ئەوەك بەریتانیەیل دڵنیا بوین لەوە ك هویچ وەختیگ نیەتویەنن بۆشایی یا فراغ ئیداری و سیاسی شێخ مەحموود بەرزنجی پرەو بکەن و کوردیگ تر نیەکەفیگەدەسیان ئەرا ئەو کارە، وەناچاری شێخ مەحموود لە ئاوارەیی هندستانەوەهاوردنەوە و لە شوون چەن مانگیگ هەردوگ حکوومەت عیراقی و بەریتانی وەیەکەوەلە٢٢ / ١٢ / ١٩٢٢بەیاننامەیگ دەرکردن و لەتی دگان وەئەوەیا نان ك ملەت کورد هەق خوەیانەلە چوارچیوەی عیراق حکوومەتیگ ئەرا خوەیان دروس بکەن، ئومیدەواریش بوین ك ملەت کورد وەزویترین وەخت لە ناو خوەیان ریك بکەفن. لە راسی بەیاننامەگەبیجگەدرووەلەسەهویچ تر نەوی، ئەوان تەنیا تواسن رووشنهویر و خوەنەوار کورد چەواشەبکەن و لەیوا لەلیان بکەن رای و ئەرای چوینەیلیان وەرانوەر بەریتانیا ئاڵشت بووگ و بکەفنەدوشمنایەتیکردن شێخ مەحموود، وەختیگیش لوجنەی کورد چینەبەغدا ئەرا گفتوگوو لە باوەت هویردەکاریەیل بەیاننامەگەی بەریتانیا و عیراق ،(کۆکسی) ئامادەنەوی دیدار وەلیانا بکا. دەسڵاتدارەیل ئەو دو دەوڵەتەوتوینەپیان لوجنەگەهویچ شەرعیەتیگ نەیریگ و نوێنەرایەتی گشت کورد نیەکەیگ و تەنیا نوێنەرایەتی شێخ مەحموود ئەکا، بچن لوجنەیگ دروسبکەن نوێنەر گشت کورد بووگ. کووتاییهاتن جەنگ جەهانی دویم باروەزع شیویاگیگ خستەناوچەگە، ئیران بویەمەڵوەن سوپایەیل سۆڤێت و ئنگلیز ك لەو وەختەکوردیش هەل خاسیگ ئەرای هەڵکەفت و ئیران دەسڵاتی فرەکزەو بوی و هویچ دەسڵاتیگی لە ناوچەیل کوردنشین نەمەندویگ ، ئمجا ئەو وەزعەلەیوا کرد لەکووتایەیل مانگ ١٢ی ساڵ (١٩٤٥)ەوەجموجویل ئازادی و هەڵکردن پەرچەم شار مەهاباد بگریگەوەو لەرووژ ٢٢ / ١ / ١٩٤٦ ئاشکرای کۆمار کریا ، وەلی ئەڵڵاجەوی لەوەبوی ئەو رویداگ گەرمەلەو مانگ سەردەئەرا کورد هاتەوجوود و ماوەی کەمتر لەساڵیگ کورد لە باروەزع خوەشیگ ژیان، وەلی گەمەی بەرژەوەندی و سیاسەت گەوراهێزەیل ئەوەنە وەپی نەچی ئەو خوەشیەلە کورد کردنەناخوەشی و لەمانگ کانوون یەکم ساڵ ١٩٤٦ سەرەتایەیل رمانن کۆمار مەهاباد کەفتەدەیشت و لە١٧ / ١٢ / ١٩٤٦ کووتایی وە عومر ئەو کۆمارەهات. ئیسەیش لە شوون وەسەرچگن چەنەها دەیەلەبان ئەدو رویداگەتەماشا کەید هایم لەهەمان مانگ سەرد، وەلی لە ساڵ ٢٠٠٩. ئمجا ئی مانگەلە سەرەتاوەوەیەکجاری گەرم و پر لە کیشمەکیش بوی ئەرا کورد لە عیراق. راسەئیمەهەر لەی وەرز یا فەسڵ سەردەکیشمەکیش گەرمیگ کردیمنەلە باوەت هەڵوژانن لە شار کەرکووك و تویەنستیم ریگەنەیەیم ك شار کەرکووك بخریەیگەچوارچیوەی خواست هویر شۆڤینیەوەك هویچ وەختیگ ئامادەنین دگان وەکوردستانی بوین ئەو شارەبنەن و تواسن مەبەس خوەیان بارنە دی، وەلی لەو کارە سەرکەنەفتن.

پێشمەرگەی قارەمان رووژت پیرووز

کیان مانێشت

لە بیس و شەش سەرماوەز ساڵ ٢٦٣٥ کوردی وەرایوەر وەل ١٦ کانوون یەکم ساڵ ١٩٤٥ و ١٣٢٤ ئیرانی، وەل دەس وەسەرا گرتن شارەوانی مەهابادا و لاوردن باقی مەنەی رژیم پەهلەوی لە لای مەردم خەباتکەر و جەنگاوەر کورد ئەرا هەق و ماف خوەیان، موختاجی و پیوێست وە یە بوی ك قووەتێگ لەشکری ئەرا وەرگری کردن یا دیفاع لەی دەسکەفتەیلە و چارەنویسیان دروس بکریەید و دامەزریەید. ئەی قووەتە و لەشکرە دروس بوی و دامەزراننەی، ئمجا دویای وەگ دامەزراننەی گەردین تا ناوی بنەن. ئەرا یەیشە دەس دانە تاو توێ کردن یا مناقەشەی ناوی ئەرا ئەی قووەت تازە ك تەمامی گیانفیدای مللەت خوەیان بوین. لەو سەردەمە ك زنەیای پێشەوا سەرداڵ (سەرۆك) جمهووری مەهاباد و زنەیای مەلا مستەفای بارزانی سەرۆك ئەرکان لەشکر و سەرجەم کابینەی وەزیران ئەو وەختە جەمەو بوین ئەرا ئی باسە. فرە پێشنیار لە ناو ئەو کۆوەو بوینە کریا و هەر کامیان ناوی هاوردنە زووان و وەتن تا رەسیە ئەو جا ك کارکەرێگ ك لە خزمەت ئەی بزرگەوارەیلە بوی و خزمەت وە پیان کرد، وەت: ئەگەر ئیجازە و روخسەت بەینە پیم منیش چێشتی بویشم. ئەوانیش وەتن: فەرموو تونیش بویش ئەی ناوە ك توایم بنەیمە سەر ئەی لەشکرە تەنیا واجب و ئەرك ئیمە نیە و هەر کەس تویەنێد ناوی بویشی تا برەسیمە قەراری. کابرا هاتەو جواو وەت: وە رای و فکر م ناوی بنەن پێشمەرگە؛ تەمام ئەو کەسانە هە لە سەرداڵ جومهووری تا گێشت وەزیران لە سەر ئەی ناوەو وە تە و ا فق رەسین و نا و

پێشمەرگە بویە ناوی ك لە تاریخ خەبات و تێکوشان کورد و کوردسان بویە پرنسیپ(بنەما) ئەرا تەمام کەسانی ك لە ریگەی نیشتمان و مللەت کورد خەبات و تێکوشان کەن. ناوێگ فرە پیرووز وموقەدس و رێزدار ك هەزاران کەس لە سەر باوەر و داخوازی ئازادی و وسان لە وەرایوەر زاڵم و داورەیل خاك کوردسان خوین خوەیان فیدا کردن تا بەیداخ و ئالای کورد هە وە بەرزی بمینێگ و کوردسان و شادکامی و سەربەرزیەو بوودە مایەی شانازی و شاقزی هەر کورد لە هەرجای دونیا. پێشمەرگە لە خەبات و تێکوشان خوەی ك تا ئمروو وەردەوام بویە دەیەها ساڵە لە سەر ریگەی ئازادی تێکۆشاس و بی وچان هە وە هەناس گەرم خوەی لە کوردسان دیفاع کردگە و دەربەن شەکەتی و ورسگی و تیەنگی نەویە و گیان پاك هەزاران شەهید پێشمەرگە لە پەنای رزگارکردن و ئازادی مللەت کورد خوەی گەوا و شایەتی خاسێگە ئەرا ئەی وچان نەخواردنە. ئاو و عەرەق و خوین پێشمەرگە دار تازەی وە ناو کوردسان ئاویاری کرد و بویە مایەی دورس بوین و دامەزرانن نیشتمانی وە ناو کوردسان. هەر ئەو جوورەگ ولاتەیل ترەك کەسەیل فیداکاری ری ئازادی داشتنە و ناوەیلی چوی گریلا و موجاهد و چریك نانەسە بانیان، ك پێشت وە نیاز و موراد رەسین دی بوینەسە ئەفسانە و ناویان تەنیا لە مێژوو یا تاریخ هاتیە و لەشکری یا خوو قووەتێگ وەی ناوە لە لیان نەمەنیە، وەلی پێشمەرگە بێجگە لە وەگ تاریخی لە کوردسان وە خوین خوەی نویساس تەنیا تاریخ نیە و وەل سەردەما ژیان کەید و تا کورد و کوردسان هەس پێشمەرگەیش هە هەس و هە ناوی ها لە سەر زووان گەورا تا بویچگ کورد. ئینگە ئەی رووژ پاك و موقەدسە ك بەشێگە گەورا لە تاریخ تێکوشان و خەبات کورد وە سەرجەم بنەماڵەی شەهیدان هەم موبارەکی کەیمن و هەم سەرخوەشی خوەمان ئاراستەیان کەیم و لە وەرایوەر گیان پاکیان سەر رێز و نەوازش دانەیم و چەمنیم و تێوڵ سایمنە خاك نیشتمانا ك وان وە خوین خوەیان ئاوەدانی کردن وە لە دویاییش وە تەمای پێشمەرگەیل ئەی رووژ پیرووز وموقەدسە موبارەکی کەیمن و ئارەزوو سەرکەفتن ئەرایان خوازیم.

داستان بەرقی بەگ لە بارزان

رەشید مەلا عەلی

شەر و خەیر، خاس و خراو، تیەریك و رووشن، ئازادی و بەندەیی، داگیرکردن و رزگاری و چشتەیل تر، شوون گەوراو گرنگ یا موهمیگ لەکوومەڵگای ئنسانی داگیرکردنە و بوینەسەبەشیگ دانەوریاگ و جیانەکریاگ لە سروشت ئادەمیزاد وە جووریگ ك وەل سروشت ئادەمیزادا تیکەڵ یەکتری بوینە. ئمجا ئەوەك لەگشتیانیش موهمتر مایەی ئەهەمیەت ئادەمیزادەیل بویەئەوانەك تام ژیردەسی و داگیرکاری کردنەو هەوڵ ئەوەدریاگەمەردمانیگ تر وەك خزمەتکار قانجاز لەلیان بکریەیگ و لەوەرانوەر ئەوەیش هەوڵ و هویر رزگاری و ئازادی و رەتەوکردن زوڵم و زوورداری شان وەشان داگیرکردن پەیا بوی و بوینەدو چەمك و هیز وەرانوەر و دژ وەیەکتری وە جووریگ ك لەهویچ وەخت و سەعاتیگ و لە هویچ وەزعیگ ئەگەر یا ئحتمال وەیەکەوەگونجیان و ژیان هاوبەشیان مەحاڵە.

کورد یەکیگەلەو مللەت و نەتەوەیلەك فرەترین نارەحەتی و ژیردەسەیی کیشاگەو فرەترین بەدبەختی لەوەر خاتر ئازادی و رزگاری دیە. لە ماوەیگ دویر و دریژ تاریخەوەکیشمەکیشیگ سەخت و خویناوی لە ناونی ئەو دو چەمکەرویداگەك وەهەزارەها قوربانی و کاولکردن و گرتنەوەر سیاسەت چەفت و بی سەر و شوونکردن دەیەها هەزار کەس و لەناوبردن کەسایەتی ملیۆنەها ئادەمیزاد ئەنجام ئەو کیشمەکیشەبویەك لەتاریخ کویەنیگەوەتا ئیسەیش هەر وەردەوامە و دریژەدیریگ و چەنەها راپەرین و شوورش و کەسایەتی کورد لەقوناغەیل جیاجیا و هەر وەناو جیاجیایش سەرکردایەتیکردن کورد لە وەریەو بردن ئی کیشمەکیشەگرتنەسەدەس و گشتیانیش لە شوون ماوەیگ یا چەن ساڵیگ فەوتیانەك وە داخەوەکورد خوەیشی دەوریگ گەوراو کاریگەر و بتەویگ دیەلەفەوتیان شوورش و دەسکەفتەیلی و ئەوەنەخوەی زەرەد رەسانەسەکیشەگەی خوەی ئەوەنەدوشمنەیل زەرەد وەپی نەرەساننە، وەلی ئەوەك ئومید داسەئادەمیزاد کورد ئەویش وجوود ئیرادەی بتەویگەلەوەرخاتر ژیانیگ سەرفراز و ئازاد. هەر ئەو ئیرادەی بتەوەفاکتەر مەندنەوەی ئادەمیزاد کورد بویەك هەمیشەوەك بلیزەی ئاگریگ بویە، وەل ئەوەیشا یەکیگ لەو راپەرین و شوورشەیل رزگاریخواز کورد شوورش یەکم بارزانەلە ساڵ ١٩٣١ زیاتر وەداستان جەنگ (برقی بەگ) وەناوبانگە، ك هەرچەنی (برقی بەگ) لەکەسەیل هێزەیل نواین سەرکوتکردن و لەناوبردن جموجویل نەتەوایەتی و نیشتمانی بارزانیەیل بویە و داستانەگەیش زیاتر وەناو تاکەکەسەوەناوبانگ دەرکردگە، وەلی لە راسی ئەیەگەلەکوومەیگ هەرێمی و ناودەوڵەتی بوی لەوەرخاتر کووتاییهاوردن وەو راپەرین کوردەلەو ناوچە، بیجگەئەوەیش هەرچەنی (برقی بەگ)و هاوکار و هاوپەیمان و دووسەیلی تویەنستن ئەرا ماوەی کەمیگ شکەست وەو جموجویل ئازادیخوازەبارن، وەلی هویچ وەختیگ نەتویەنستن هویر ئازادی و هس نەتەوەیی و نیشتمانی لەسەرکردە و شوورشکارەیل بەشداربوی بسیننەوەو لەناوی بووەن و ناچاریان بکەن واز لەهەق و مەسەلەرەواگەیان بارن، ئەوەبوی نەتویەنریا وە یەکجاری ئاگر ، پشتن بەسانن وەمللەت بکوشننەوەو داستان برقی بەگ لە٩ / ١٢ / ١٩٣١ ئەو راسیەئسپات کرد ك ئیرادەی مللەتیگ ژیردەسەلەوەر خاتر ئازادی و ژیانیگ سەرفراز گەوراترەلە هیز سەربازی و تەکنۆلۆجیای داگیرکردن ولات و مللەتیگ. ئمجا داستان برقی بەگ لەلایگەوەلاپەرەیگ تەلایی تر خستەبان لاپەرەیل پر لە سەربەرزی جموجویل رزگارخواز کوردستان و لەلایگ تریشەوەگیان تازەیگ بەخشا مللەت کورد، هەر لەوەر ئەوەیش داستان برقی بەگ کیشمەکیش بوی لەناونی هویر داگیرکردن و رزگاری ك لە شوون ٧٨ ساڵ ئەوەسەئیسەناوچەی داستانەگەئەزموونیگ ئازادی و دیموکراتی پەیرەو کەی.

شار كەلار لە ناونى دويەكە و ئمِروو

ئا: باوگ ناز

شار كەلار يەكيگە شارەيل كوردستان عيراق و جاران سەر وە پاريزگای كەركووك بوی و دوياخر، دەسلاَتدارەيل شۆفينی لە چوارچيوەی پەيڕەوی كردن سياسەت تەعريب ناوچەيل كوردستانی وەگشتیِ و پارێزگای كەركووك وە گشتی شار كەلار لە پارێزگای كەركووك هەلَكەنين و خستنەی با ن پارێزگای سلێمانی، چوينكە خاس زانستن ك ئی ناوچە سەد لە سەد نيشتەجابويەيلی كوردە و هەلَوێست كوردانەيان بەرزە، حالَی حالَ ناوچەی چەمچەمالَ، لە هەمان وەخت خستن ناوچەيل عەرەبييگ جوور حەويجە وە بان پارێزگای كەركووك ئەرا زيای كردن ڕيژەی نيشتەجابويەيل عەرەب و كەمەو كردن ريژەی كوردەيل لە كەركووك.

لە روی جوگرافيەو شار كەلار كەفيگە ناونی خەتەيل پانی ٣٤,٣٥ – ٣٤,٣٨ باكوور و خەتەيل درويژی ٤٥,١٥ – ٤٥,٢١ رووژئاوا و ها لە بەرزی ٣٠٠- ٣٥٥م لە سەر ئاست دەريا.

لە روی ئيداريەوە كەفيگە باشوور رووژهەلاَت پارێزگای كەركووك و ١٥٠ كێلوومەتر لە كەركووكەو دويرە و ١٤٠ كيلوومەتر لە سلێمانی دويرە و نزيكەی ١٨٠ كێلوومەتر لە بەغدای پايتەخت عيراق فيدراليەو دويرە ؛ شار كەلار نزيكەی ٣٥ كێلوومەتر لە سنوور يا حدوود ئيرانەو دويرە، و شەت ئاو سيروان دەيگە ناو شار كەلار و سەرچاوەی ئاو مەردم ئەو ناوچەسە وەل تەمام زەويەيل كشت و كالَی يا زراعەت وباخ و بووسان دەيشت كەلار وەدەور و وەری.

شمارەی نيشتەجابويەيل كەلار وەگوورەی دويا ئامارەگان نزيكەی ١٠٨٤٠٨كەسە و ريژەی ژنەيلی ٤٨,٤٩٪ و ريژەی پياوەيلی ٥١,٥١٪.

لە كەلار چەن شوونەوار كوێنە هەس، گرينگترينيان قەلاَی فرە جوانيگە وە ناو قەلاَی شێروانە ك شوون حوكمڕانی ميرەيل جاف بويە و يەكيگە لە جوانترين شوونەوارەيل گەشت و گوزاريی ناوچەگە.

شار كەلار نەخش و دەور سياسی گەورايگ داشتگە لە پشتگيری كردن و بەشداری كردن لە گشت شووڕشەيل كورد و كوردستان و سەدان شەهيد و هەزاران زەخمدار كرديەسە قوربانی لە خاتر ئازادی وكوردستان و رەسين وە ئامانجەيل ڕەوای مللەتەگەمان و زامن كردن تەمام هەقەيلی.

لە وەر ئەوە شار كەلار تويش زولَم و ستەم و پشتگووش خست گەورايگ هات لە سەردەم حكوومەت گووڕوەگوور بەعس و هويچ خزمەتگوزاری و پەرە وەپيداينيگ وە خوەيەو نەدی لەو سەردەم سيە؛ وەلی دويای راپەڕينە مەزنەگەی وەهار سالَ ١٩٩١ و ئازادبوين ناوچەگە، شار كەلار پيشكەفتن گەورايگ وە خوەيەو دی و، سەرەڕای ئەوەيش بويە پەناگەی زوورمی ناوچەيل داوڕيای لە كوردستان جوور ناوچەيل خانەقين و مەنەلی و بگرە هەتا فرە لە خيزانەيل غەيرەكورد ناوچەيل ناوڕاس و باشوور عيراق روی كردنە ئی شار كوردستانيە و وەيەكەوە دريژە دانە خەبات ئازاديخوازانەی مللەت كورد وە تايبەتی و مللەت عيراق وە گشـت نەتەوەگانيەوە ؛ تا رەسيە پرووسەی ئازادی عيراق لە لايەن هێزەيل هاوپەيمان و هێزەيل چەكدار كوردستان و مللەت كورد و مللەت عيراق و ئەرا يەكجارەكی لە ناوبردن تاقم ديكتاتۆری شۆڤينی بەعس لە دەسلاَت لە وەهار سالَ ٢٠٠٣ و لەو رووژەوە دی ئی ناوچە وەك تەمام ناوچەيل كوردستان هەنگامەيل گەورايگ هەلَگرديە وەرەو پيشكەفتن و گەشەكردن.....

ماری کووری گەوراترین ژن دانشمەند ك گیان خوەی لە ڕێ زانست بەختکرد

گوڵ سوو

لە ناو ئافرەتەیل جەهان ك لەسەدەی بیستم لەجەهان سیاسەت و زانست و هونەر و ئەدەب ناو دەرکردنە؛ ژنیگ بویەوەناو ماری کووری؛ مادام ماری کووری لەوڵات پۆڵەندا لە داڵگ بویە ناو ڕاسەقینەی (ماری سکلۆدۆسکا)س ویەکیگ لە ناسریاگترین فەیلەسووفەیل سەدەی بیستمەو هەمیش یەکم کەس بویەك سێ جار خەڵات یا جایزەی نۆبل لەبوار یا مەجال فیزیا و کیمیا و هەمیش پەیاکردن مادەی ڕادیۆم ك یەکیگ لە مادەیل قیمەتدارەوە دەس هاوردگە. ماری کووری لەساڵ ١٨٦٧ لە وارشۆ پایتەخت پۆڵەندا لەداڵگ بویەو باوگی ماموستای فیزیا و داڵگی وەریەوبەر قوتابخانەیگ دویەتەیل بویە.

ماری لە شوین کووتایی هاتن قوناغ دویاناوەندی ئەرا تەواوکردن زانکۆ یا جامعە روی کردگەسە پاریس پایتەخت فەرەنسا. ناوبریاگ لە سەرەتای دەس وەپیکردن قوناغ خوەنستن لە پاریس لە خانگ یا غورفەیگ چوول و لە ناو ئەمباریگ ژیاگە و مانگانە تەنیا ١٥ فرەنك ئەرای دیاری کردویگ؛ یەعنی تەنیا نیم فرەنك ئەرا خواردن رووژا نەداشت؛ هاوزەمانیش جنگەیلی سادە و پاك ورێکوپێك کردگەسەوەر؛ یەعنی هویچ نیشانەیگ لە هەژاری وە روییەو نەویە.

زیرەکی و هووشیاری لە ڕادەوەدەر ماری سەرنج یەکێگ لە ماملإستا جوانەیلەگەی زانکۆ وە ناو پییەر کووری کیشاویگ و هەروەی خاترە لە ماری تواستگە لە تاقیگا یا موختەبەر دەسمیەتی بیەیگ؛ ئەو پاداشە ك ماری لە وەراوەر کار تاقیگا وەدەسی هاوردیاد بویە بایس ئەوەگ ژیانی گیان بگری و ببوژیەیگەو یا ئنتعاش بکەیگ.

هاوکاری ناونی پییەر و ماری بویەبایس ئەوەگ خوەشەویستی لە ناونیان پەیابووگ و هەردوگیان لە ساڵ ١٨٩٥ ژیان هاوسەری پیکهاوردن.

پەیاکردن نیشانەیل ڕادیۆ ئەکتیڤ یورانیۆم لە ساڵ ١٨٩٦ لە لایەن فەیلەسووفیگ فەرەنسی وە ناو ئەنتوان هەنری بیکرل؛ ماری وپییەر کووری هاندا تا زیاتر لەو بوارە تەحقیق بکەن و لە دریژەی ئەو تەحقیقەیلە ك شەش ساڵ دریژە کیشا تویەنستن مادەی خام نەناسریاگ وەناو (ڕادیۆم) پەیا کردن و ماری و پییەر کووری ئەو مادەخامە نەناسریاگە ك هووکار سەرەکی ئەرا سروشت (ڕادیو ئەکتیڤ یورانیۆم) بوی ناوی نانە (پلۆتۆونیۆم) و دویاخریش ناوەگەی ئەرا (ڕادیۆم) ئاڵشت کردن. شایان باسە ك پەیاکەر سەرەکی ڕادیۆم مادام ماری کووری بوی ك لە ئەنجام هەوڵ تەقالای بی وچان ئەو مادەی گران بەها پەیاکرد؛ وەلی ماری کاریگەری یا تەئسیر هاوسەرەگەی لە پەیا کردن ئەو مادەکەم نەکرد و هەروەی خاترە پەیان کردن ڕادیۆم وە ناو هەردوگیان تۆمار یا تەسجیل کریا.

ڕادیۆم مادەیگ خام چەرمگ و بریقەدارەو هێز کاردانەوەی (ڕادیۆ ئەکتیڤەگەی) وە گوورەی ئەو دپیەکەو کردنەیل هویردە ك لە بانی ئەنجامی گرتگە ١٦٩٠ ساڵ مینیگەی و لە شوین ئەو ماوەدویر و دریژە کەمەو بووگ و ئەو مادە لە بوار پزیشکی و پیشەسازی وەکار بریەیگ ك لە گرنگترینیان تویەنیم ئاماژەیا ئشارە ئەرا دەرمانکردن شیرپەنجە یا سەرەتان و بیماریەیل پووس بکەیم و هەمیش لە بوار ڕادیوگرافی وە کارگریەی.

ماری و پییەر کووری لە ساڵ ١٩٠٣ وە خاتر پەیا کردن ئەو مادەی گرانبەها خەڵات یا جایزەی نۆبل وەدەس هاوردن و پییەر کووری جوور مامۆستای زانکۆی ناودار فەرەنسا (سۆربون) وهەمیش ئەندام ئەکادیمیای زانست لە فەرەنسا ئەلۆژریا.

لەو ماوەماری کووری دوگیان بوی و وە خاتر ئەو کارەیەل لە ڕادەوەدەرەك لە تاقیگا یا موختەبەر ئەنجامیان دیاد و کاریگەریەگان ڕادیۆ ئەکتیڤ ئەو تاقیکردنەیلە منالەگەی لە باری چی؛ وەلی کارەساتیگ دڵتەزنتر ئەرا ماری کووری وەریەو بوی ك ئەویش مەرگ ناوەخت هاوسەرەگەی بوی لە ساڵ ١٩٠٤.

ئویشن هاوسەرەگەی لە وەختیگ لە نزیك یەکیگ لە کویچەیل زانکۆی سۆربۆن ڕی کردگە؛ لە ناکاو گالیسکە یا عەرەبانەیگ داسەلی و لە ئەنجام ئەو زەرەدەیل سەختە ك لە سەری کەفتویگ گیانی لە دەس دا.

ماری کووری لە تەمەن ٣٩ساڵی هاوسەرەگەی لە دەسدا و لە ساڵ دویاتر لە شوین هاوسەرەگەی جوور مامۆستای زانکۆی سۆربۆن ئەلۆژریا.

یەکم رووژ دەرس وتنی لە زانکۆ وە جنگ سیەدەس وەپی کرد؛ وە بوونەی مامۆستایەتی مادام ماری لە زانکۆی سۆربۆن؛ ئاهەنگ یا مەراسم تایبەتیگ بەرپاکریا و لەو ئاهەنگە سەرۆك وڵات فەرەنسا و ئەندامەیل پەرلەمان و سەرجەم مامۆستاگان ئامادەبوین و گشتیان ئەرا ریز و حورمەت گردن لە مادام ماری و هاوسەرە لە دەس چیەگەی جنگ سیە کردوینە وەر.

مادام ماری کووری وە خاتر پەیاکردن ئەو مادەی گرنگ وتازە ك لە هەردو بوار یا مەجال فیزیا و کیمیا وە تایبەت لە وەکارهاوردن ڕادیۆم وە کارهات لە ساڵ ١٩١١ ئەرا دویمین جار خەڵات نۆبل لە هەردو بوار کیمیا و فیزیا وە پی بەخشریا و یەیش یەکم جار بوی ك ك خەڵات نۆبل بدریەیگە یەك نەفەر.

ماری کووری وەردەوام بوی لە بان دپیەکەو کردنەیل زانستی یا علمی خوەی و لەو بوارە تەنیا دویەتەگەی ك ناوی (ئیرن) و زاواگەی ك ناوی فردریك ژوولوی بوی لەپەنای ماری سەرکەفتن زانستی گەورا وە دەس هاوردن؛ ئی ژن ناودار جەهانیە لە ساڵ ١٩٣٤ لە ئەنجام کاریگەری یا تەئسیر (ڕادیۆ ئەکتیڤ) لە لەشی تویش بیماری شیرپەنجە یا سەرەتان هات و ئەرا هەمیشە ماڵئاوایی لە جەهان کرد.

> زیرەکی و هووشیاری لە ڕادەوەدەر ماری سەرنج یەکێگ لە مامۆستا جوانەیلەگەی زانکۆ وە ناو پییەر کووری کیشاویگ و هەروەی خاترە لە ماری تواستگە لە تاقیگا یا موختەبەر دەسمیەتی بیەیگ

زیادبوین وزەی بەرهەم هاوردن نەفت لە عیراق

گوڵ سوو

ولاتمان عیراق نیشتگە بەرنامەی ئەرژنی ئەرای زیادبوین وزەیا تاقەی بەرهەم هاوردن نەفت ئەرای نزیکەی شەش ملیۆن بەرمیل لە رووژەگە لە دریژەی هەیشتا مانگ لە شوون ئیمزا کردن ریکەفتننامەیل خزمەتیگ وەل بریگ لە گەوراترین کۆمپانیا یا شەریکەیل نەفتی لە جەهان؛ یەیش وەل ریکەفتننامەیلی ترەك چوین مومکنە لەی ماوە تەمام بکریە و مومکنیشەو زەی بەرهەم هاورردن نەفت لەعیراق ئەرای نزیکەی دیە ملیۆن بەرمیل لە رووژەگە تا ئاخر دیە ساڵی ترە ك برەسی، ئەگەر بەراورد یا موقارەنەی وەل نزیکەی دو ملیۆن وپەنجا هەزار بەرمیل رووژانە لەی وەختمانە بکەیمن و گشت ئەو خەرج و مەخارجە ك ئەو شەرکەیل جەهانیە ئەدەنەی وکارکردجن لە چاڵەیل عیراقی و پەرەوە پیداینیان ئەرای نزیکەی سەد بلیۆن دولار ئەرەسی. لەی هەمگە قسیەیلە دیارە ئی ریکەفتننامەیلەوە جوور رویداگ تاریخی ئابووری و سیاسییگە نە هەتەنیا ئەرای ولاتەگمان عیراق بەلکم ئەرای پیشەسازی نەفت لە رووژهەلات ناوراس، هەمیش ئەرای پیشەسازی نەفت جەهانی، و ولاتەگمانیش یەی دەنگ بوی وەل شەریکەیل جەهانی لە بان یەك ئەو شەرکەیلە وەل ولاتەگمان لە نەفتی بەشدار نەون ئەرای دەهان ساڵیگ هەوەو جوورەها لەی ریکەفتننامەیل وە دەس گیریاگە یا بەشدارە لە بەرهەم یا ئنتاج لە وەراوەر پویل تایبەتیگ ك ئەرای دو دۆلار وە مل هەر بەرمیل زیاتریگ رەسی هەمیش ئی شەریکەیلە نزیکەی ٣٥٪ ك لە نەف وسوودیان ئەدەن وە وزارەت دارایی یەیش وەل ٢٥٪ ئەرای هاوبەش و شەریك عیراقیە ك یەیش شەریکەی نەفت نیشتمانیە.

ئی گامە چوین یەکمیگە ئەرای شەریکەیل نەفت بیگانە وەرەو ولاتەیل هە لە وەخت دەرکردن بریارەیل نیشتمانی کردن یا تەئمیم نەفت لە یەکمین ساڵەیل هەفتاگان لەسەدەی گوزەیشتە. و مومکنە ئی شەرکەیلەوە تویش بری سەختیەیل ودویای کەفتنەیلیگ بیەن لە ئاکام عەمەلیات تیرۆریستییگ دژ کارمەندەیلی و خراوکاریەیلیگیش دژ دەزگایەیلی. هەمیش نیاز وهەوەجەیگ وەجی وەجی کردن وزەدەر کریاگیگ دیری تەحەمول زیادبوین بەرهەم ئەکاد یەیش وەل ئەوەك ژمارەی خاسیگ لە کارودەسەیل و کارکەرەیل هونەرییگ وەرەو ولاتەگمان لەسای ئی زەرفەیلە ئەکیشی یا دابین ئەو دەزگایەیل وئامێرەیل خۆازریاگە لە وەخت دیاری و تایبەتیگ ئەکاد؛ وەلی وەل گشت ئی سەختیەیلە ك مومکنە بید مومکن نیە ئەرای ماوەیل گرنگیگ ئی پرووژەیلە دویا بخریەن. چوین ئەزموونەیلیگ وە جووری لە ولاتەیل نەفتی ترەك ئەرای دویاخستن ئەرای ماوەیل دیاری نسبیگ ونەدریژیگ ئیشارەت ئەدەن. و ئەگەر لەیرەو بیژیم قەبوول کردن دەسەجەمیگ لە بارەی هاتنەو دویای ئی شەریکەیل نەفتییە نیە؛ مومکنە ئاڵشت بوین ریشگییگ لە پرووسەی سیاسی و دەسلات و حوکم ئەکەفیدەدەس هیزەیل سیاسی ترەك ك ئەوینن خاسترەکە ئەگەر شەریکەیل نەفت نیشتمانی پەرەوە وزەی بەرهەم هاوردنیان بدەن لە جیاتی شەریکەیل بیگانەو مومکنە ئی کارەبید لەری دەرکردن سستمەیل تازەیگ یا فەرزکردن فشار زەغت و زووریگ وەمل شەرکەیل جەهانی هەوەو جوورە لە رووسیا بوی لە وەخت و سەردەم پۆتین و یا لە ڤەنزوەلا لەوەخت چافیز.

بی گومان کارەیل خاس و خراویش هەس ئەرای زیادبوین وزەیا تاقە لە عیراق ئینتاجی تا ئی ئاست یا مستەوای قیاسیە ك ولاتەگمان ئەیلیدەی ئاست بەرهەم کردن یا ئنتاج ئی وەختە ك سعودیە و رووسیا و ئەمریکا دیرنەی ئەرەسی چوین ئی هەر سێ ولاتەفیشترین ولاتەیلیگن لە لایەن بەرهەم هاورردن یا ئنتاج لەی وەختمانە.

چاودێری بازارەیل و گەشەپەیا کردن ئابووری

رەحیم ساعدی

ئاشکراس ك لەی وەختمانەولاتەیل گەورایگ جوور یابان و ولاتەیل رووژهەلات ئاسیا و ولاتەیل ئۆروپی ئیدارەی لەیەکەو داینیگ دیرن ك لەبان کارەیل چاودێری ئەکا. زیاتر ئیمنەنیەزانیم ك لەسەردەم یەکم ئسلام ئەی سیاسەت ئیداریەوەکار بریا ئەرا دامەزرانن کوومەڵگای ئابوروی وەتوانا و پاکیگ. لەسەردەم ئسلام ئیمام عەلی سەلام خودا لەلی بوو شمارەیگ لەراسەو کردنەیل ئابووری ئەنجام دا یەکیگ لەو راسەو کردنەیلەلایەن چاودێری لەبازار ئسلامی بوی. ئەی چاودیریەوەدو تەوەر یا محوەر ئەنجام گرت. تەوەر یا محوەر یەکم چاودێری دینی و ئەخلاقی بوی وە جووریگ ئیمام باقر سەلام خودا لەلی بوو فەرمایش کرد: ئیمام عەلی لەبازارەیل کووفەخر خواردیاد و وتیاد ئستخارەبخەن و لەو کەسیلەك چشت فرووشن نزیکەو بوون و لەدروو دویری بگرن و وەکەسیگ زوڵم نەکەن و وەل مەزلوومەیل دادپەروەری بکەن و ریبا نەخوەن و یەکسانی تەرازوی نەشیونن و لەکارەیلدان گەناتەکاری نەکەن .وەلی تەوەر دویم چاودێری یەکراس لەکارەیلەك لەئەوانەیگ لەکارەیلیان دروو دەن چاودێری کریەی. ئیمام حوسەین سەلام خودا لەلی بوو لەی بارەفەرمایش کرد: ئیمام عەلی سەلام خودا لەلی بوود سوار قاترەگەی پەیامبەر خودا سەلام خودا لەلی بوود بیاد و بازار وەبازار کووفەگەردیاد و ئەگەر برەسیادەبازار قەساوەیل ك وەهەلەپەلەبریار نەیەن ك حەق کەسیگ بخوەن و لەناو گووشت پف نەکەن وەلی ئەگەر برەسیادەبازار خورمافرووشەیل ك خراو و خاس خورمایەیلیان ئاشکرا بکەن و لەماسی فرووشەیل تواس ك تەنیا ماسیەیل خاس بفرووشن و هەر ماسییگ مردگەو لەبان ئاو گرتنەسەی نەفرووشن و وەی جوورەسەردان بازارەیل ترەك کردیاد. چاودێری ئیمام عەلی لەیرا ئاشکرا بوود ك نیشانەیگ نیادەبان کالایەیل هەر کەسیگ گەن فرووشیگ یا گوول مەردم دەیگ. هەمیش ئیمام تویەنستیاد کوومەڵیگ لەهاوریەیلی کل بکەیگ ئەرا چاودێری لەبان بازار وەلی ئاشکراس ك ئیمام عەلی مەیل یا رەغبەت داشت ك وەشیوەی یەکراس لە بان کارەیل مەردم چاودێری بکا. لەیراسەك گرنگی یا ئەهەمیەت چاودێری یەکراس ئەرامان ئاشکرا بوود؛ ئیمام عەلی ئەرا شارەیلتر و شوونەیل دویر تریش نوێنەرەیلیگ کل کردیاد تا لەبان بازارەیل و کارەیل مەردم چاودێری بکەن. وەلی مایەی ئەلاجەویەك لەی وەختەك ئیمنەلەتی ژیەیم چاودێرییگ لەبان بازارەیل عیراقی ئەنجام نیەگری. گرنگی نەیاین وەی باوەتەبویەسەبایس زیایەو بوین نەخوەشیەیل لەشی و دەروینی؛ وەی خاترەك حەرام بوودەبایس پەیابوین حەرام. پر بوین بازارەیل عیراقی وەکالایەیل ئەرزان بویەسەبایس وەدی هاتن کارەساتەیل کوومەلایەتی جوور بریگ لەگووشتەیل ك وەمادەیل کیمیاوی پف کریەن تا ئەندازەیان زیایەو بکریەیك ئەی هۆرمۆنەیلەك خەنەناو گووشتەگەبوودەبایس زەرەد رەسین وەگەوراو بوین منالەیل یا ئاڵشتەو بوین خولك و خوویان.

مەکتووبد

سالم خەمانی

مەکتووبد ڕەسی، سەر لە لیم شیوان
گیانم نیشتە لەرز، لە خوار تا وە بان
لە ئەی مەکتووبە م دو گومانم
گەنی نەکردمە ؛ چوینە بزانم
یە را نویسایدە: دووس ئەوسامید
لە ئمروو ئەو دویا شیرین هاوسامید
ئەیە چەنیگە من نازکیشدم
نزیکتر لە قەوم وکەس و خیشدم
لە خوەشی و تەنگی هازر بویم لە لاد
وە یەو جا ڕەنجم ئەرا داید وە باد؟
خەڵەتانیدەم وە مەکر و یاری
کردیدەم وە شوان هەق نادیاری
نویسایدە: مەکتووب دی مەنویس ئەرام
نیەتویەنید لە بەن چشتەیلی توام
دووسی دیمەسەو بی حەد پوولدارە
ئویشی پشت ئەختد ماڵە و سەیارە
ئویشی ئەرا تلایش دڵد نای وە تەنگ
چوار دەفتەر دۆلار ئەراد خەم لە بەنگ
یەکی جوور تن فایدە نەیری رام
نە مەکتووب بنویس نە دوعا و سەلام

منیش جوواو نویسام وە دڵ ناشاد
وەتم هە ناود دی نیەخەم ئەو یاد
ئەی خەتاکاریە ها ناو شیردان
گەورا و بویچگ تا وە پیردان
مەگەر تو دویەتەی لە جنس حەوا نید
ئادەم لە باخ بهەیشت دەر کردید؟
مەگەر تو دویەتەی جنس زلیخا نید
یووسف پەیغەمبەر زندانی کردید
مەر لە جنس پیر پای بیستوین نید
خەڵتان فەرهاد لە خوین خوەی کردید
مەر تو لە جنس پیر کابوڵ نید
رووسەم و زووراو وە مەکرەو کوشتید؟
ئەیە وەفاگەی بەین هەردوگمانە
وەفا فەرق نەیری هویچ وەخت لە یانە
بەس زەنگ بی وەفا وە گەن زریەیگن
نەبایە لە ژیان ئووخەی بکەیگن
ئەرا تەخت و بەخت خوەشیم شیوانید؟
وە ئەی مەکتووبە جگرم سوزانید؟
هەناس سەردم گەن تویشد تیاری
ڕیشگ دار و باخ خوەشیید داری

کی حازره شەفاعت ئەی (قصریه) بکەی

بیخود کە نەویە تا فەلەك ئەی وای من بڵین
من کوڵ دەس و کەژاوەی لەیلای من بڵین
دیوڵ کوتەیل کولییە موهلەت نەیانە من
تا بوو دەمی گ دەنگ نەی وە نای من بڵین
موسا کە نیم یەی ‹أرنی› قانعم بکەی
ئاگر بییە لە سینەی سینای من بڵین
تا ئەی زوان سویەر منە هالە شوون شەر
بی دەرد سەر لە زەوی نیەو پای من بڵین
سەد ئەوقەرە کە قیمەت من چووده بان لە دار
تەشریف دار بوود لە باڵای من بڵین
بەسکی زیایە مەعسیەم، ڕووژ بازخواست
ڕووژی تواد چوی شەو یەڵدای من بڵین
فەریارەسم لە ڕووژ جەزا هەر خودا خوەیە
نام خوەیە لە تەك تەك ئەعزای من بڵین
کی حازره شەفاعەت ئەی ‹قەسریە› بکەی
وەختی کە بوو لە جەزرە وە فریای من بڵین

مشتی ژان

ڕەزا جەمشیدی

وە گەرد مشتی ژانە و هەم هاتن و خەنستین
هەرچیگە دار سەوزە شکانن و خەنستین
منستنە کەلاوەیگ وە ناو دیەکەی خراویگ
ماڵەیل بەرز ئیمە رمانن و خەنستین
تا دوینیان وە ماڵیگ ترویسکەی ئاگری تی
هەرچیگ بریقە دادن کوشانن و خەنستین
روی نانە هەرچی وەردە گەنم گەنم هەل کەنین
تویەم نەهات وە جایان وە شانن و خەنستین
دی داشتیا خاسەو بوین ئەو زەخم کونەگانە
هاتن و هەر چی زەخمە کولانن و خەنستین
ئەرا یەك نەمینی ئاگر وە ناو کوانی
هەرچیگ چیلگەیلە سزانن و خەنستین
ئەرا یەك بزانن چە ها دڵەیل ئیمە
دڵ و دەروین گشتی چەکانن و خەنستین
کلیل قورس گەورایگ وە بان دەروەچەیل دان
خوەیان وە ژیر خانی دراتن و خەنستین

ئەڵهەی ماڵە

کامل جەمیل بگ

قەورکەن دەخیلدم قویل قەورم بکەن
گوورکەنەك فەرەس نەگا دەرم کەن
ئەڵهەیم بکەن وەگوورەی لەشم
ماڵم نەما دی ئەڵهەی بوی بەشم
نەما دی خەمم قورسەو کەن خاکم
شوونم بریاوە و لە خەم بی باکم
تەرمم هەڵوەسن چواردەورم ئاو کەن
ئەوەی ناکەسە لە دەورم قاو دەن
یاسینم بخوەن وە زوان خوەمان
با نەجاتم بووگ لە جەور زەمان
لە دونیای ڕووشن ئووخەی نەکردم
چەن گەزی کفن وەل خوەما بردم
یەقە مەدرن شین ئەرام مەکەن
دی فایدە نەیری وەی برام مەکەن
واز دی لیم بارن هیلاکم را خەو
ئەوسا تیر خەو نەویم نەرووژ ونە شەو
ئمروو حالی بویم هامە ماڵ خوەم
ئەڵهەی ماڵە زانیم حاڵ خوەم
ڕووژ حەساوە وەلما حەساو کەن
تەرازوی نانە وەلما کتاو کەن
سەنگ حەساوم فەرە دیارە
گوناهم فەرەس دڵ شەرمەزارە
عوزرم رام نیە عوزریگ بخوازم
کردەوەی خوەمە شیویا دی نازم
خودایا دەخیل بەشکوو عافم کەی
وە کی هاوارم مەگەر خودا خوەی

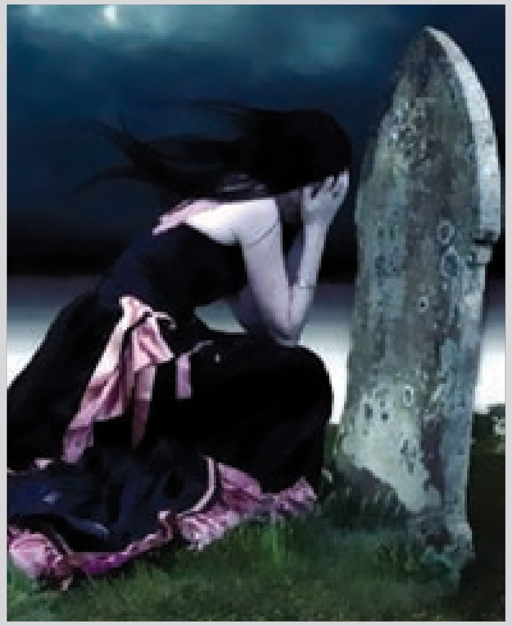

(تاریفەوداین) یەکیگ بویە لەو نەریتەیلە لەلای کورد و تا ئیسەیش دیارترین نەریتەیل کوومەڵگاس وەگشتی و کوومەڵگای خوەرهەڵاتی وە تاییەت وە کوومەڵگای کوردەواریەوە. یەیش لە لایگەوە ئەرا ڕازیکردن وەرانوەرەگەی و لە لایگ تریشەوە ئەرا ڕەسین وە دەسکەفت و بەرژەوەندییگ تر. وەختیگیش توایم ئشارەت وە کورتەیگ تاریخ ئی نەریتە بکەیم، بایەسە ئەو راسیە لەوەرچەو بگریم ک تاریفەوداین مەعنای وە گەورا زانین و قیمەتدارکردن کەس وەرانوەرە. وەل ئەوەیشا تاریفەوداین خوەی لەخوەی بەرزەوکردن کەسەگە و لایەنەگە بویە. بیگومان یەیش بویەسە کار فرەیگ لە تاکەیل و خیزان و ئەندامەیل کوومەڵگای جەهان.

نەریت تاریفەوداین لە لای کورد

د. کەیوان ئازاد

سەرەتا ئی نەریتەلەکوومەڵگای کوردەواری ئەرا تاریفەوداین پەرسگایەیل و دیاردەیل پیرووز سروشت و دەوروەر دەس وەپی کرد و دویاخریش ئەرا پیاگەیل دینی و خزمەتکارەیل پەرسگا جیواز بویەتا بویەسە تاریفەوداین پەیامبەر و دووسەیلی و رابەرەیل دینی، لە شوون ئەوەیش تاریفەوداین سەرۆك هووزەیل و تیرە و ئێڵ و میر و کەسایەتیەیل سیاسی کوردیش گرتیەسەوە.

ئمجا شیوازەیل ئی دیاردەلەناونی کەسایەتیەیل دینی و سیاسی جیاواز بویە. ئەرا نموونە: کوردەیل یەهوودی پەیامبەرەگەیان وە گەوراترین و خاسترین پەیامبەر خودا زانستنە و لە هەمان وەخت وتنە پیشەوایەیل و رابەرەیل ئیمە سەر وەیەك بنەماڵەی دینی و خاوەن چەنەها موعجزەی خودایی بوینە ك هویچ کام لە پەیامبەرەیل تر ئەو موعجزە نەیاشتنە، جویر ئەوەك (ئبراهیم) خریا ناو ئاگر نەمروود پادشای ئاشووریەیل و نەسزیا.

(مووسا)یش ئەوە بوی (فرعەون مسر)و لەشکرەگەی خستەناو دەریای قرمزەوە و خنکیان. (سولەیمان) پەیامبەریش زوان گشت حەیوان و پەلەوەر و گیانلەوەرەیل ئاوی زانستگە، وەلی پەیامبەرەیل تر ئەو موعجزەیلە نەیاشتنە.

لە لایگ تریشەوە کوردەیل مەسیحییش وەختیگ تواسنە تاریف پەیامبەرەگەیان (عیسا کوڕ مەریەم) بیەن، وتنە وەردەوام ئویشیم ك عیسا وە موعجزەیگ خودایی هاتیەسە دونیاو بیجگە ئەوەیش لە وەخت پەیامبەریەگەی نەخوەش خاسەو کردگەو مردگیش زینگەو کردگە.

پەیڕەوەیل دین ئسلامیش ك تواسنە تاریف پەیامبەرەگەیان بیەن (محەمەد) سەڵام خودا لەلی، وتنە پەیامبەرەگەمان ئاخرین پەیامبەرەیلە و شانازی گشتیان بویە و، وەل ئەوەیشا خودا و فریشتەیلیش سەڵەوات لە دیاری دانە. ئەیە و بیجگە ئەوە ك ئێزیدیەیلیش (شێخ عودەی کوڕ موسافیر) و کاکەییەلیش (سوڵتان ئسحاق) وە خاسترین پیشەوایەیل تاریخ ئنسانیەت زانستنە، یەیش لە وەختیگ نیەوگ ئەوە لە هویر بووەیم ك گشت پەیامبەرەیل لەلای خودا یەك پایە و یەك ڕیز و هیز داشتنە، وەلی ئاسایی بویە هەر یەکیگ لەوانەوە دیاردەیگ ك وەپی ئویشن موعجزە بەشی دریاویگ لە لایەن خوداوە. ئمجا وەختیگیش تیەنەبان تاریفەوداین تاکەیل کورد وەك سەرۆك هووز و تیرە و میرەیلیان، وتنە سەرۆکەگەمان نموونەی بەخشندەیی و ئازایەتی و چەونەترسی و داوانپاکی و خوەشەویسی بویە.

بیجگە ئەوەیش ئەگەر باوگ تواسویگ تاریف کوڕەگەی خوەی بەیگ، وتگە: کەس وەك کوڕ من نەیاشتگە و نەیریگ، کوڕەگەی من نموونەیگە لە کەشخەیی و ڕێك و پێکی و لە زیرەکی و ئەقڵ و ئازایەتی و پاکی. یا دایگ وەختی تواسگە تاریف دویەتەگەی خوەی بەیگ وتگە: دویەتەگەم وە تەنیاماڵیگ بەیگەڕییەوە و تویەنیگ وە تەنیا خواردن سەد کەس دروس بکەیگ.

مەعنای ئەوەسە نەریت تاریفەوداین لەلای تاك و خیزانەیل کورد ئاشکراس ك ئەرا بەرزەوکردن لایەن وەرانوەر بویە ئەرا ڕازیکردنی تا لەوەرانوەر ئەو تاریفەوداینە چشتیگ وەربگریگ.

ئۆتۆبیۆگرافی

گوڵ سوو

یەکم توام لە سەر ئەی چوین وەتنێگ ك لە خوار لە زنەیای دکتۆر شەریعەتی وە کوردی ئەڵگەردانمەسەی کەمێگ باس بکەم. ئەی وەتنە چوین شعرە لە باوەت خوەی ناسینەو بارێ فەلسەفی گەورایێگ ها لە ناو کەلیمەیلی و هەر خەتێگێ مختاجە وە هویر کردنەوی قویلێ وە مەبەس لە ئتۆبیۆگرافیش ك ئەی مامۆستای گەورا هاوردگە، ناسینە و چوین حەز کردنەو چوین وەختێگ غرور(لویت بەرزی) ئایەم گرێد، لە هەر باوەتێگەو چوی دارێگ ك بەر گرێد سەر بچەمنێگ و ئەی سەر چەماننە مومکن نیە جز لە ریگەی زانین، وە خود زانین ئایەم وەرەو "حەقیقەت" بەیێگ و، رێ ژیانێ وە کارێگ ك برەسیدە حەقیقەت تەنیا لە رێ زانینە وە رێ رەسین وە پێ نیشان ئایەم دەید. وە نەزەر م مەبەس دوکتۆر لە عەشق و قەشەنگی لە هەوای فیزیکی و تەن وەرەو حاڵ و هەوایێگ میتافیزیکی و گیانی و ئاسمانی(مەلەکووتی) ئەرا ناسینە و خاس ژیان کردنە. ئینگەیش وەتنەگەی:

ئۆتۆبیۆگرافی

لە باخ "بێ بەرگی" هاتمە دی,
لە سەرووەت "فەقیری" سامان دارەو بویم،
و لە هەوای "حەز کردن و دووسداشتن"، دەم دام،
و لە باڵای "غرور"ەو، قامەت کیشام،
و لە "زانین"، خواردن دانە پیم،
و لە "شعر" شەراو نووشاننە پیم،
و لە "مهر" نەوازشم کردن،
و "حەقیقەت" بویە دینم و ڕێ چێنم،
و "خەیر" بویە ژیانم و کارمەنینم،
و "قەشەنگی" بویە عەشقم و دەسپێچگ ژیان کردنم

هوی (هویچ) دەی وەد نیەوید و هوی نیەوەید

کۆرش ئاریا

ڕووژێگ پێیایگ لە کەسێگ پویلی قەرز کردویگ و قەرار بەینیان یە بوی لە ماوەی پویلەگەی بەیدەو. وەلی پێیای قەرزبار لە وادەی قەرزەو دان، نەتویەنس قەوڵ خوەی باردەی جی. ئمجا قەرزدەریش چێیگ لە دیوان خان والی پێشتکوی شکایەتی کرد. خان والیش یەکی لە ملازمانێ (دارودەسەی) کردە ماموور تا بچووت قەرز ئەی کەسە بسنێگەو. ماموور کەفتە رێ و چێگ ئەرا ماڵ قەرزکەر. قەرزباریش هە لە دویرە هاتە پیری ماموورە، وە خەیرهاتنی کرد و بردیە ئەرا ماڵ خوەی!. پێیای قەرزبار خوریا دوو بارن و نان بارن، وە زوور و نەرازی نمەك گیر ماموور کرد. ماموور وەت: برا ت زانید م ئەرا چە هاتمە؟ قەرزبار خوەی کردە یام وەت: نەوەڵڵا نیەزانم!. وەلی ئەرا هەر چێشتێگ هاتیدە پات نەمە بان سەر خوەم و مناڵەیلم. ماموور خان وەت: م لە تەرەف خان والیەو هاتمە و فلانە کەس شکایەتت کردگە وەتیە ك پویل لە لای ت دێرێد و نیەیدەوەی پێ. ئەرا پویل مەدرم نیەیدەو؟ قەرزبار وەت: برا راسییەگەی ئەرات بویشم. حەقیقەت دەسم تەنگ و نەیرم بەمەیەو دویا. ئینگە ت پێیاوەتی بکە و شەرێ لە لیم بخە لا، کەمیگ چێشت ناقابلیش ئەرات حازر کردمە. دی خوەد و بەختت بزان چە ئەرام کەید!؟. ماموور خانیش وەختی وادەی پێشکەشی دریا پی و ژێر سەری پر و قایمە بوی وەت: بچن خاوەن قەرز بارنەی تا بزانم ئەرا شکایەت لە ئەی پێیا کردگە؟ چێن خاوەن پویل هاوردن، خاوەن پویلیش سەلامی دا جەم و نیشت!. ماموور خان وەت: برا ت لە ئەی پێیا شکایەت کردیدە و ئویشید پویلم ها لە لای، راسە؟ پێیایش وەت: بەلێ قوروان راسە. ئمجا ماموور وەر کردەو قەرزبار وەت: ئەی پێیا راس ئویشێگ پویل لە لای ت دێرێد؟ قەرزباریش وەت: بەلێ راس ئویشێد. ماموور وەت: خوو دی ئەرا ماڵ مەردم ئەو دویا نیەیدن؟ قەرزبار وەت: وە قوروانت بووم، دەسم تەنگ و ئیسەیش نیەتویەنم بەمەی پێ. ماموور چەوی لە قەرزبار نویقان و وەتە خاوەن پویل: برا ئەی پێیا ك ت پویل لە لێ توایدن، خوو هن دەی وەد نیەوەیدو هوی(هویچ) دەی وەد نیەوەیدو، یەمە(ئیسە) چە ژەی خوازید؟خاوەن پویل وەختی دی ماموور ها لە ماڵ قەرزدار و قەرزداریش دمی دیە و ماموور وە ملیا خوریەدو وە لای قەرزدارا خوەنێگ ، دی زانس کەشك ها لە هوور بازگ و وە خاون پویل نیەود و لە وەیشەسە کوت ترێش دانەی، وەت قوروان: هوی دەی نیەخوازم!.

شنەفتن جوواو رەد لە لایان ئافرەتەیل هەمیشە ئەرا پیاپیل هە لە ئەساسەو خوەش نیە و ناشرینە. هویچ چێشتێ وە ئەنازەی یەگ دویەت یا ژنێ ناو خەو خیاڵدان ك ئەرا خوەدان سیما و روخسارێگ لە لێ کیشانە و تواین بخوازینەی یا شوی وە پیدان بکەیگ، ئمجا لەیە بەتر نیە وەختی دوینینەوەی و تیەرینەی وەدەس و پیشنیار ژیانێ هاوبەش وە پی کەین ئەویش قەبوول نەکەید، چەنێ ئەرادان گران تەمام بوود!؟.

نیشانەیل ئەڵاقەمەندی دویەتەیل وە کورەیل ئەرا خوازین

گوڵ سوو

لە لای خوەدەو لەیوا هویرەو کەید ك ئەوی وە ت ئەلاقە دێرێد وەلی شایەت ئەی جوور هویرەو کردنێ ئوییە دروس نەود و نیشانەیل ئەلاقەداشتن یا نەزانین یا لەلێیان خاس هالی نەوین. لە باوەر پیایل، ئافرەتەیل وەختی توان خوشەویستی و ئەلاقەی خوەش هاتن خوەیان دەر بکەن و نیشان بەن، وە رەوشێگ رۆمانتیك و وە سورەتێگ فرە زیرەکانە پیچ و خولێ دەنە پێ و وە کارێ تیەرن(بێجگە لە وەگ ئەو پیاپای ك توان، خوەش هاتن خوەیان وە پێ نیشان بەن فرە خوەش ریخت و پویلدار و وە ئویش ئەو جوورەگ خوەیان ئویشن و گەپێ دەن) وە زوورمیان جوواوەیل بان و خوار و چەپی چەواشە دەن، چوین خوەیانیش خاس نیەزانن چە لە ناو سەریان گوزەرێد!. وەل حاسڵ ئەو چێگ فرەتر پیایل و کورەیل هانە شوونێ یەسە لە دویا فاکتەرەیلێگ گەردن تا نیشانەیل ئەلاقەمەندی و خوەش هاتن حەقیقی لایان روی وە رویان بناسن. لە ژێر، بازێگ لە نیشانەیلێگ ك تویەنێد نیشانەی ئەلاقەمەندی و خوەشهاتن ئافرەتێ لە پیاپایێگ بوودن تیەریمن:

★ئافرەتەگە هاوگامە وەلدا، ئمجا چوین؟

یەی هەو دوینید ك ئەو ئافرەتە لە هەرجا هەسەی. ئەوی لە ناکاوەو ت لە هەرجای هەید ئویش پەیدای بووت، یا لە رێ ك چیت ئەرا سەرکار وەردەوام دونیدەی لە نوای ت رێ کەید، یا لە ناکاوەو وەل تنا روی وە روی بووت یا لە میوانییگ لە دەوروەرت مانۆر دەید و دەوردەو چەرخیەید. ئەو چێگ ئەوی ئەنجام دەید توای یە برەسنێگ ك دقەت نەزەر و مەیل ت بکیشدە لای خوەی و تەمام ئەی کارەیلە ئەرا وەسە ك ت گام یەکم ئەڵگرید!. ئمجا چێشت موهیم ها لەیرە ك فرە لە پیایەیل وە ئەی کار ئافرەتەیلە یا نیەزانن و یا لە وەرایوەرێ بێتەفاوتن و یا هە لە لێیان نیەرەسنەو و یە خوەی بوودە سەبەب وەگ فرە فورسەتەیل لە دەسیان بچووت!.

لە ئادات پیایل یە سە راسەی راس(راستەوخۆ) لە ئەی باوەتەو دەس وە کارەو بوون وەلێ ئافرەتەیل کەمی گیژ و گەردەوا دەنە پێ(ناراستەخۆ) مانای دووسداشتن خوەیان رەسنن. ئینگە بایمەو سەر وەگ ئەگەر هات و ئافرەتێگ وەردەوام لە سەر رێدان سەونز بوی، شایەت ئەو ئافرەتە ئەی کارە لە روی زانین و قەستی بکەیدەی و نیازێ لە ئەی کارە داشتووگ فرەس.

★ئافرەتەگە جموجویلەیل تایبەتی کەید

رستە یا جوملەی کۆینەی هەس ك ئویشێگ :" لەش یا جەسە دروو نیەویشێد". تەبیعەت ئایەمیزای جوورێگ دارشیاگە ك وەختێ توایدن خوەشهاتن و ئەلاقەی خوەی نیشان بەید و وە زووان نارێد، بێ ئەوەگ خوەی بتویەنێد لە سەر ئەی خوەشهاتن خوەیە حاکم بووت جەسەی و لەشی بوودە زووانێ و ئەندامەیل جەسەی دەس کەنە ئەنجام دان رفلێکسەیلێ(جموجویل) و بوونە زووانێگ ك وە پێ ئویشن زووان لەش و ئەندامەیلێ. ئەی جموجویلەیلە ك ئەندامەیل لەش وە بێدەنگ و دەروە زووان ئایەمیزای توان چێشتێگ برەسنن لە چەن جوور حاڵەتەو خوەیان نیشان دەن، لە وەخت تەماشا کردن وە چێشتێ ئەرا بەشەر ئەلاجەوی بووت چەوەیل ئایەم وشاوە بوود و وە زاقی بەراورد ئەو چێشتە گرێدن یا وە زەردەخەنەی و دەس کیشان وە بان چێشتێ ئەی جوورە حاڵەتێلە جیوازن.

لەیرە بازێگ لە نیشانەیل زووان جەسە و لەش تیەریمن ك ئافرەتەیل وە کار تیرەن:

★ئشارەت کردن وەرەو لای پیا ك خوەشیان لە لێ تیەد وە تەکان دان پایل و شانەیل.

★چەمیان وەرەو نوا لە وەخت قسیە کردن وەل پیا یا کورەیا.

★وازی کردن وەل موی سەر و دەس کیشانە ناو مویەیل.

★دەس بردن وەرەو جواهرات(چوی گوشپارە) و چێشتەیل ترەك جوی عەینەك بان چەو و وازی وەل دەسەی عەینەکەگە.

★چەو نەوەسین ونەقویچانن و زاق تەماشا کردن لە وەخت قسیە کردن هەردولا.

★ئەداو تەقلید کردن لە جموجویلەیل پیا(جوی یەگ پیاگە دەس بنەیدە بان مێزەگە، ئافرەتەگەیش وە ئەنجام بەید).

★زەردەخەنەی ئافرەت وەختێگ پیا هە لە سەر تا و پا تەماشای کەید.

ئینگە ئەگەر بازێگ لە ئەی نیشانەیلە، لە وەختێگ هاید لە لای ئافرەتێ ك لە ژویەر گەپیان دایم وە ئەی جموجولەیلە لە ئافرەتەگە تەماشا کردید، فرە ئیحتماڵ هەس ك ئەی ئافرەتە چراخ سەونز وە پیدان نیشان بەیدن تا بچینەو وەر ئەرا خوازمەنی و بتویەنین بخوازینەی!. وە ئومید سەرکەفتن و یەگ ژن باب مەیلدان(وەگوورەی دڵ) بکەفدە دەسدان...

گەشتیگ ئەرا ناوچەیگ گەشتیاری یا سیاحی (سیلان گور) لە وڵات مالیزیا

شوان سابیر

ئەگەر بتوای وەخت خوەشیگ بوەیدەسەر؛ بایەد گەشتیگ ئەرا ناوچەی خوەش ئاو وهەوای سیلان گور بکەی ك وەدەرگای وڵات مالیزیاناسریاگەوگشت شیونەڕەین ودلڕفن گەشتوگوزاریەگان گریگەخوەی.

سیلان گور هالەچوارچیوەی مالیزیای فیدرالی و پایەتختەگەی (شاعیلام)ەك بیجگەسروشت دلڕفنی شوین گرنگ بازرگانییشە. بیلا سەرەتا لە باوەت مەردمەگەی ئەرادان بویشم...

وەرجلەئەوەگ گەشتیار سەردان شوینەگەشتیاریەگان هەر وڵاتیگ بکەیگ بایەد مەردم ناوچەگەوپیکهاتەگانی بناسیگ؛ مەردم سیلانگور لەرەگەز چینی و هندی و مالایی و چەن رەگەزیگتر جیاواز پیك تیەن؛ هەرچەن رەگەزەیل جیاوازیگ لەی ناوچەنیشتەجان وەلی مەردمەگەوەل یەکا وە ئاشتی ژیەن و هەر نەتەوە و رەگەزیگیش پاریزگاری لەداب ونەریت و رووشنهویری خوەی کردگە؛ هەرچەن زوان رەسمی و نیشتمانی وڵات مالیزیەزوان (مالاییە) وەلی زوان ئنگلیزی وە فراوانی لەی وڵاتەقسەوەپی کریەی و هەر نەتەوەیش وە زوان خوەی خوەنیگ و نویسیگ و قسەکەیگ ؛ ئاین رەسمییش لەی وڵاتەئسلامەوەلی ئاینەیلتریش وە ئازادی مومارەسەی ئاین خوەیان کەن. ئمجا بیلا باس شوینەوارەگان سیلان گور ئەرادان بکەم ....

یەکیگ لەلایەنەگرنگەگان سیلانگور داشتن چەندین شوینەوار ئاینی و میژوویە؛ هەر یەیش هیشتگەهەریمەگەبایەخ خوەی داشتووگ لەروی گەشتوگوزار و سەرنج گیشان مەردم گەشتیار؛ بیلا وەل چەن شوینیگیان ئاشنادانەوبکەیم ....

مەزارگەی مەلك : ئی مەزارگەك لەبان تەپوولکەیگ دروس کریاس هن (مەلك یا سوڵتان عەبدولسەمەد مەزیجە) و دزاین بیناسازی خوەرئاوای کویەنە و هندی وئسلامی لە تی وەکار بریاگە. مەزارەگەلەسال ١٨٩٨زاینی دروس کریاگە؛ لەی شوینەسوڵتان چوارم (سیلان گور) ها لەتی ك ناوی سوڵتان عەبدولسەمەد و ئەندامەیلتر خیزان پادشایی وەرین .

کووشك شارەگە: کووشك شار ولایەتەگەکەفیگەشاریگ میژوویی ئەویش شار(جوقرا)سەلەنزیك دەریاچەی سیلان گور باکوور؛ وەخت خوەی جوقرا بارەگا یا مەقەر پادشا کویەنەگان بویە. ئی کووشکەلەسەرەتای سەدەی بیسم دروسکریاگەوکووشکەگە١٥غورفەها لەتی و باخچەی سەوز گەورایگ دیری؛ لە شانیشی جامع میژوویی سوڵتان عەلائدین دروس کریاگەو گەشتیارەیلیش وە شیوەی وەردەوام سەردانی کەن.

مزگفت یا (جامع) کەو : مزگفت کەو وە خاتر گومەزیەرەنگیەگەی ناوی نریاسە(جامع کەو) وەنەهەخوەی جامعەگەی سوڵتان عەبدولعەزیزەك وەیەکیگ لەبینا سەرنجکیشەگان دونیاس و بەرزترین منارەلەجەهان دیری و جوورەیل و شیوازەیل نەخشەسازی وە خەت ئسلامی ها لەتی.

★ ئشکەفت باتۆ: ئی ئشکەفتەلەباکوور کوالالامپوور پایەتختەو یەك یگەلەناوچەگەشتوگوزاریەگان (سیلانگور) و سالانەلە گشت جەهان مەردم وە بوونەی عەید هندوسی سەردانی کەن ؛ شوینەگەلەسێ ئشکەفت گەورا پیك هاتگەك یەکیگیان پەرەسگا یا مەعبەدیگ سەرەکی هدووسی ها لەتی؛ ئی ئشکەفتەری سەیارەنەیری و بایەد وە پا بچیدئەرای؛ هەر لەی شوینەئشکەفت رامایانا هەس ك دیوارەگانی وە جوورەیل هونەری رازیاگەسەو.

هندوسان بویچگ : هەر کەسیگ بتوای جنگ بی وینە و تایبەت بسینی بایەد سەردان ناوچەی (کلانگ) بکەیگ تا وڵات هند وە شیوەی بویچگ بوینی؛ ئی شوینەهالەناوراس ماڵەبازرگانیەکوینەگان ؛ لەی شوینەگەشتیارەیل؛ مللەت ئارام و بی دەنگیگ دوینن ك تا ئیسەیش لە بان ژیان کویەنەی خوەیان مەننەو هەرچی چشت کویەنەی وڵات هندوسانەلایان هەس جوورخواردن و ئاڵەت و عەتر و چەندین لایەنتر ژیان هندیەکویەنەگان. هەمیش سیلانگور مۆزەخانەیا مەتحەف سوڵتان عیلامشا ها لەتی بیجگەچەندین رستوران ومیوانخانەی ناودەوڵەتی ك توانای میوانداری لەژمارەی فەرەیگ گەشتیاردیرن.

کاریگەری رەنگەیل لەبان لاشە و گیان ئادەمیزاد

لەیلا کەریمی

جەهان ئمروو جەهانیگە ك ئەرا گشت چشتیگ شیەوکردن زانستی کریەیگ و دونیای رەنگ جەهانیگ ئەلاجەوی و پر لەرازە. هەڵوژانن رەنگ لەجنگ و هەووەجەی ناو ماڵ وەك دیوار و کاوەنتەر و پەردە و چشتەیل تر، ئەرکیگە زیاتر لە بان زەوق و رای ژنەیل ماڵ ئەنجام دریەیگ. لەوەر ئەوە بایەسە هەر ژنیگ لە ژیان خیزانی و تیکەڵبوینی وەل دونیای رەنگەیلا قەیریگ زانیاری داشتووگ و هەر وە گوورەی ئەو زانیاریەیلە بتویەنیگ رەنگەیل باریگە ناو ژیان خوەی و خیزانەگەی.

رەنگ کەو: ئارامبەخشە و هووکار داوەزین فشار خوینە و ریکبوین کوتان دڵە. ئمجا لە یەکەودەرەیل ئاشکرای ئەوە کردنە ك ئەو منالەیلە کەم خوڵك و خراوفرووش و شەرەنگیزن ئەگەر لە ناو غورفەیگ بوون وەرەنگ کەو، ئەوە ئارامەو بوون و روییان خوەشەو بووگ. وەل ئەوەیشا ئەوانە ك پشتیان ژان کەیگ یا ژان لە سوقان دیرن ئەو رەنگ کەوە لەژانیان ئارامەو کەیگ.

رەنگ سەوز : ئی رەنگە ئارامی دەیگە ئەو کەسەیلە ك خەمووك یا کەئابەیانەو ئی جوورە کەسایەتیەیلە تویەنن لە دەوروەر خوەیان زیاتر لەو رەنگە کەڵك وەربگرن، وەل ئەوەیشا رەنگ سەوز قانجاز دیریگ ئەرا چارەسەر گرفتەیل تونرەوی و شەکەتی فرەو بەسیان دەمار دڵ و شیرپەنجە یا سەرەتان، ئمجا ئەو ژنەیلە ك توان بەرنامەیگ ریك وپیك ئەرا خواردن داشتوون و لە هەمان وەخت وەرگری لەفرەخواردن بکەن خاستر ئەووەسە ئەو رەنگە لە ناو ئاشخانە یا مەتبەخ داشتوون .

رەنگ موور: ئی رەنگە چوارچیوەی ئارامیگ پیك تیەریگ و مەیل خواردن کەمەو کەیگ، قانجاز دیریگ ئەرا پووس و نەخوەشی گورچگ و سەرژان.

رەنگ قرمز : ئی رەنگە کوتان دڵ زیاترەو کەیگ و بووگە سەبەب زیایبوین شەپۆل یا مەوجەیل مەغز و زیایبوین هەناسە، ئی رەنگە رەنگ هس و هیزە ئەرا سەردی و سسی کار جنسی و چارەسەر کەمخوینی و پەنام میزڵدان و گرفتەیل تر. ئمجا کەسەیلیگ ك فشار خوینیان بەرزە بایەسە مقەیەتی خوەیان بکەن لەو شوونەیلە ك وەی رەنگە رازیاسەوە، چوینکە بووگە سەبەب بەرزەوبوین خوین وە چەواشەوە ئەرا ئەو کەسەیلە ك فشار خوینیان داوەزیە.

رەنگ زەرد: ئی رەنگە هویرەوکردن ئادەمیزاد زیاترەو کەیگ، لەوەر ئەوە ئەگەر تواین چشتیگ بکەفیگە هویردان یا چشتیگ لە هویردان نەچووگ ئەوە لەلاپەرەیگ زەرد بنویسن. ئی رەنگیشە ئەرا داوەزین فشار بەرز خوین وە کەڵکەو لە هەمان وەخت کوتان دڵیش زیاتر کەیگ، وەلی لە رەنگ قرمز کەمهیزترە، ئمجا زەرد وەك رەنگ خوەر هیز بەخشیگ و بووگە سەبەب کەمەوبوین خەمووکی یا کەئابە و چارەسەرە ئەرا کەمەوکردن شەکەر لە خوین.

رەنگ سیە: یەیش نیشانەی هیز و تواناییەو متمانە کردنە وەخود و گەورایی و سەقامگیری، وەل ئەوەیشا بووگە سەبەب ئەرا داوەزین کیش لاشە یا وەزن.

گوڵسوو 50 شمارە(53) کانوون یەکم 2009 میلادی

ڕەفیقایەتی و خاسی وەل کی و چوین و کەی؟

ماجد سوێرەمەیری

خوەنەوارەیل خوەشەویس

ڕەفیقایەتی و خاسی کردن ئەرا ڕەفیق یەکیگە لەو ڕەوشتەیلە ك وە درویژی مێژوو یا تاریخ کوومەڵگایەیل ئنسانی هەمیشە لە لایەن خاوەن هویر و باوەڕەیل وهووشمەندەیلەو پەسەن کریایە و جاڕ ئەرای کیشیایە، بگرٚ هەتا لە دەقەیل پیرووزیش جەخت لەبانی کریایە؛ وەلی لە هەمان وەخت ئادەمیزاد بایەدە وە گشت هووشیارییگەوە بنووریدە ئی بنەمای ڕەوشتیە و پەیڕەویی بکەی و بزانی وەل کییەو ڕەفیقی بکەی و خاسی ئەرا کی و چ وەختیگ ئەنجامی بیەی؛ چوینکە جار لەیوا هەس ڕەفیقی وەل برِی کەسا پەشیمانی هاوە شوونی و خاسی ئەرا ئی جوورە کەسیگ وە خەراوی شکیەیدە بان خاوەنەگەی، لەوانەیش ڕەفیقایەتی وەل ئادەمیزاد ساویلکە و سائەقلەو؛ هەتا لە میرات پیرووز دینییشەو ئی ئامووژگارییە هاتیە : (وریا بە لە ڕەفیقایەتی کردن وەل سائەقلەو؛ چوینکە توایدە وە نەفد کار بکەی وەلی زەرەد ڕەسنیدە پید!!)...

لە میرات کەلەپووری کوردەواری خوەمانیش لەی باوەتە وەسەرهات پرمەعنایگ باس کریەی ك وەشیوەی جوانیگ ئاکام ئی جوورە ڕەفیقایەتی و خاسیە وەسف کەی وئویشی: رووژی لە رووژان کابرایگ وە ناو بیاوانیگا خەریك بوی ڕی کردیاد و لە دویرەو تەماشاکرد یە خرسیگە بویەسە تەڵەوە و دەس و پای زەنجیربەند کریانە و هەر خەریکە بووڵنی وهاوار کەی، ئی کابرایشە بەزەیی هاتە حاڵ ئی خرس بەسەزووانا و لە دڵ خوەیەو وت: وە خودا بایەدە من وە هەرچوینیگ بویە دەس یارمەتی ئەرا ئی خرسە دریژەو بکەم و لەی گرفت گەورا قورتاری بکەم لە ڕی خودا و مەولود پەیغەمبەر، بەشکەم خودا ڕەحمی بایدە پیما و ئی خاسیە لە لای گوم نەو، چوینکە خرسیش خوو، چوی ئیمە گیان دیری، و شایەت ئەویش وەك من بەدبەخت لەوەر خاتر رزق و رووزی خوەی و بەچکەیلی روی کردیەسە ئی بیاوانە؛ بەشکەم چشتی بکەفیدە گیری و لە بەخت و چارەی سیەی تویش ئی گیچەڵە هاتیە... بیلا بچم قورتاری بکەم... دویای ئەوەگ ئی پیاوە قسەی خوەی هاوردە جی و خرسەگە وەردا ؛ هەر یەك لە لیان ری خوەی گردە وەر و چویە پەی کار خوەی ...

رووژی لە رووژان لە ناو دارسانیگ خرسەگە خەریك بوی مینەی خوەراك رووژانەی خوەی و بەچکەیلی کردیاد؛ وە یەی جا تەماشا کرد یاروو کابرا لە مەرگ قورتاری کرد لە سای داریگ ئەڵاژیایە و خەویەو بردیە، یەیش لەلی چویە نزیکەوە و تەماشا کرد مەگەزیگ هە نیشیگە بان دەمچەو ڕەفیقەگەی وباڵەو گری و نیشتیە ئاجزی کەید و ئەویش وە دەم خەوەو جویلەجویل کەید و وەپییەو دیارە تەمام ئاجز بویە؛ لەیرا غیرەت وەفاداری لە دڵ پیرە خرس ئەڵسیا و لە دڵ خوەیەو وت ئەیە ڕەفیق ئەزیزمە و خاسی تا بان سەر وەلما دیری و لە مەرگ قورتارم کردیە؛ منیش وە چەو خوەم بوینم مەگەز لامەسەو ئاجزی بکەی، سەگ هەی غیرەتم بخوەیگ ئەگەر بیلم ڕەفیقەگەم ئاجز بوو ، وە خودا بایەسە کاری وەسەر مەگەز بارم جاریگ تر وە نزیکیەو نایدە و لە شیرین خەو ناهمیی بکەی ... وەل ئەی قسەیلەوە نوورستە دەور و وەر خوەی و تەماشا کرد یە بەر (کوچگ) گەورایگە و لە دڵ خوەیەو وت: وە خودا بایەت ئی مەگەز لەعنەتیە وەی بەر قەویە بکوشم و؛ نەمیە بەرەگە و لەی ئانە مەگەزەگە نیشتویدە بان دەم ولویت ڕەفیقەگەی و ئەیش هات تا دەسی گرد بەرەگە کوتا بان مەگەزەگە و تلیقانەی و وەل کوشتن مەگەزا دەم و دگاٚن کابرا شکان سەری تمان و لەی شیرین خەو بردەی ئەو شیرین خەو هەتاهەتایی!!.

یەی شەوەکیان لە پشت عیسای چەوکاڵیگ ..

ئرای شەهین سەیادی

جەلیل ئاهەنگەرنژاد

شەوەکیانیگ تیەمەو
بی هویچ پاسپۆرتیگ
گ نیشان جاشەیل وەیل ناونکیەیل مەرگ و زنیانی بیەم
وە خورجینیگ
پڕ لە سیفەیل بەهەیشت خودای چەو کاڵیگ
وە لەچگیگ
پڕ لە چە پگەگوڵەیل نوو ئەید مەسیحەیل بانان
شەوەکیان شەونم و
واران وەهارینیگ
شاهات
ئەول پرزە پرز واران نوویگا
شاهات
ئەول تویکەتویك وەفرەیل کەوکەوا
شاهات
ئەول مەخمەڵین باڵ کاڵ پە پوولەیگا
شاهات
ئەول خەیاڵ واڵ کەوترەیل ئاسمان کوردەماڵیگا
شاهات
ئەول هویر هویل مناڵەیل ئەنفالا
ـ : تەق ! تەق تەق !
دەم لە دەر چووین ماڵیگ
گ تەمام ساڵەیل سەوز زنەی
لە ناوی ئەرادان هیشتویمە جی
شەوەکیانیگ تیەمەو
گ تفەنگ بوو بالویت نەیەی
بەڕوی منەی لەچگ نیەکەی
گ زامەیل پاچیای وە پی بووەسی
زاگرووس منەی مناڵەیل سەراوەنوینی نیەکەی
گ لە ژیر چەکمەیل بوور دیزڵەیل دڵ کوچگین
تلیقیاوین ! ...
شەوەکیانیگ تیەمەو
گ بی ئجازەی حاکمەیل سیەکەر

خوەر نەمر ئاسمانەیل بانان
لە بان کولاوا نجەیل رویتەڵ وڵات
مەخش هەڵپەرگەو
نویر و
زنیانی نویسی
شەوەکیانیگ تیەمەو
گ مانگ لە خەوف ورسیەری بی کەسەیل وڵات
شەوارە نیەکەید و
هسارە لە شەوارەگەی
لە ناو سینی دویەتەیل دەسەو نجیو جەور
مەخش دڵنیایی نویسید
شەوەکیانیگ تیەمەو
شاهات لە شیوەی فریشتەیگ
شاهات لە ڕەنگ هسارەیگ
شاهات لە جنس یەی کە پووەیلیگ
شاهات لەوینەی واران نوویگ
گ وە کلگەیل نەرمیگ
شیشەی دەروەچەگان تەقنی !
شاهات
لەوینەی < گلادیاتۆریگ >
گ لە پشت عیسای چەوکاڵیگ
ئەول تەمام شەوارا
نەیدەی <کیش کەوان> و
رچڵەك تیەریکی دراری ...